

Свечана академија и изложба посвећена Владимиру Р. Ђорђевићу организована је у сарадњи
Факултета музичке уметности и Народне библиотеке Србије

ВЛАДИМИР Р. ЂОРЂЕВИЋ У ОГЛЕДАЛУ ВРЕМЕНА

заоставштина
у Библиотеци Факултета музичке уметности,
Народној библиотеци Србије
и Музичкој школи „Станковић“

Београд 2019

ЉДФ 14 Владимир Р. Ђорђевић у Болијеу сир Мер (Beaulieu-sur-Mer), у Француској, за време Првог светског рата. У то време дириговао је великим српским хором којим је упознавао Французе са српском музиком

ВЛАДИМИР Р. ЂОРЂЕВИЋ
ПИОНИР ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈЕ У СРБИЈИ

Љубица С. Јанковић

ЉДФ 9 Јелисавета Р. Ђорђевић са синовима Тихомиром и Владимиром, 1903.

ПОРЕКЛО

По оцу, Владимир Р. Ђорђевић био је пореклом од рода Кашмераца из Сокобање. Његов прадеда *Ђорђе*, по коме су потомци добили презиме Ђорђевић, имао је сина *Симу*, који је био дугогодишњи председник општине у Сокобањи. Симин син *Радосав* свршио је гимназију у Шапцу и богословију у Београду као питомац свога брата од тетке, митрополита *Михаила*. По завршеном школовању, постављен је за практиканта Књажевачког суда, где се, после неколико година, оженио *Јелисаветом*, ћерком судије *Стевана Јовановића*. Из тог брака родио се у Књажевцу син *Тихомир*, 4. марта 1868. године, а у Брестовцу (Брестовачка Бања) син *Владимир*, 2. децембра 1869. и кћи *Драга*,¹ 31. децембра 1872. После две године, свештеник Радосав Ђорђевић прешао је са породицом у Лужане, где је остао до смрти. Ту су му деца провела детињство и младост о школским распустима. Ту је изгубио најмлађег сина *Борка*, који је био необично даровит, а умро је у петнаестој години.

По мајци, Владимир Р. Ђорђевић је био старином из Војводине. Његов деда *Стеван Јовановић*, чији је један предак био први наш физичар и књижевник *Атанасије Стојковић* из Руме, професор и ректор Универзитета у Харкову и члан разних учених друштава,² родио се исто тако у Руми, где је свршио препарандију. Када су хтели да га узму у војску, коју је требало да служи у Пешти и Бечу, Стеван пребегне у Београд, где добије нову службу и ожени се девојком *Софијом*, родом из Сомбора. Одатле се пресели у Алексинац па у Књажевац, где је постао судија. Имали су много деце. Међу њима *Алекса*, апелациони и касациони судија, био је доцније председник владе, а *Димитрије*, прво професор у Пожаревцу и Крушевцу, затим директор у Крагујевцу. Обојица имају објављених радова из својих струка. Ћерка *Јелисавета*, мајка Владимира Ђорђевића, била је епски тип жене: после смрти свога мужа, попа Раје, остала је без пензије, своју децу је сама извела на пут, стоички подносећи све тешкоће и ударе у животу.

1 Награђени писац приповетке *Деца* (1928, Београд, Цвијановић). У њеној рукописној заоставштини налазе се и *Сећање на браћу Тихомира, Владимира и Борка*, роман *Мађија*, разне приповетке, мемоари и др.

2 Видети: *Полиџика*, 27. фебруара 1968, „Да ли знате?”

ЉДФ 22 Владимир Р. Ђорђевић, ђак трећег (последњег разреда Учитељске школе у Нишу, као хоровођа „Нишког радничког певачког друштва“. (Ђорђевић седи у средњем реду – други слева надесно)

ШКОЛОВАЊЕ И ТОК СЛУЖБЕ

– Основну школу и четири разреда гимназије Владимир Р. Ђорђевић је учио у Алексинцу. Пети и шести разред гимназије у Нишу, где је 1890. године завршио Учитељску школу. 23. 9. 1890. постављен је за учитеља основне школе у Кулини код Крушевца. Одатле, на позив Певачког друштва „Шуматовац“ које није имало хорова, буде премештен 1892. у Алексинац. Године 1893. добио је одсуство за Беч ради студија науке о хармонији код професора Роберта Фукса на конзерваторијуму. 8. 11. 1894. постаје хонорарни учитељ музике и певања у Пиротској гимназији. Год. 1895. добија поново одсуство за Беч ради студија на конзерваторијуму науке о контрапунку, опет код професора Роберта Фукса. Тамо остаје две године. 1. 11. 1897. постављен је за привременог учитеља музике и певања у Ваљевској гимназији. 18. 4. 1898. положио је испит за сталног учитеља музике и певања у Ваљевској гимназији. 16. 8. 1898. премештен је у Врањску гимназију за учитеља музике и певања.

17. 10. 1898. премештен је за учитеља музике и певања у Мушку учитељску школу у Јагодини. Год. 1901. пробавио је ради музичких студија пола године у Прагу, где је приватно учио инструментирање код професора Шебора. 3. 9. 1907. постављен је указом за вишег учитеља вештина у Мушкој учитељској школи у Јагодини. Године 1912. премештен је у Београд у Трећу мушку гимназију. 30. 10. 1919. постављен је указом за професора Треће београдске гимназије. 2. 9. 1924. је пензионисан. Хонорарно је предавао теорију музике и науку о хармонији у Музичкој школи „Станковић“ Год. 1927. изабран је једногласно за управника Музеја који је он основао 1925. при Музичком друштву „Станковић“. 22. јуна 1938. умро је у Београду и сахрањен на Новом гробљу (парцела бр. 2, гробница 87).

ЉДФ 78 Јагодинско Певачко друштво „Коча“ са својим хоровођом Влад. Р. Ђорђевићем.
Освећење друштвене заставе 1898. Влад. Р. Ђорђевић је други десно од заставе, означен са +

ЖИВОТ У МУЗИЦИ, ЗА МУЗИКУ И ЗА НАРОД

За Владимира Р. Ђорђевића може се без претеривања рећи да је *живео у музици, за музику и за народ*. У његово време то је значило бити борац: за лично музичко образовање, за опште музичко просвећивање и за народно добро у миру и рату.

У родитељској кући, још од најранијег детињства, и поред немаштине, јер се породица из збегу после српско-турског рата вратила на згариште, Ђорђевић живи у атмосфери љубави, склада, ведрине и музике. Отац, као свештеник, лепо је певао црквене мелодије, као Кашмерац и световне песме. И брат Тихомир, а нарочито сестра Драга, били су певачи. Још као дечко, Владимир је почео да свира на виолини, прво на позајмљеној, а после на сопственој, до које је дошао личним трудом: носио је порције једном професору и од зарађеног новца купио виолину. То је учинио противно забрани свога оца, који се бојао да ће га виолина одвојити од учења.

О распусту, кад су сва деца била код родитеља у Лужану, било је нарочито весело. Давале су се и „приредбе“ у дворишту код амбара. У корист сиромашног друга Јоцића, да би му се помогло у школовању, браћа Ђорђевићи, мада и сами у оскудици, приредили су бал у Житковцу. Тихомир Ђорђевић је одржао поздравни говор, Владимир Ђорђевић је свирао, а Јоцић певао. Улазница – добровољни прилог. Бал је потпуно успео. Сви су били одушевљени, родитељи пресрећни. (Из рукописа *Сећања на браћу Тихомира, Владимира и Борка* од Драге С. Јанковић-Ђорђевић.) Као ђак Учитељске школе у Нишу, Владимир Ђорђевић је био члан оркестра Певачког друштва „Бранко“. Дириговао је Богомил Свобода, који му је први саветовао да се посвети изучавању музике. (В. Р. Ђ. *Прилози биографском речнику српских музичара*, 1950, САН, стр. 44). Свакако да је и то допринело да се Ђорђевић посвети музици којој је толико нагињао још од детињства.

Али не само да је свирао у оркестру него је већ као ђак Учитељске школе постао хоровођа Радничког певачког друштва у Нишу.

И за време студија на Бечком конзерваторијуму, он свира увече у једном оркестру да би брату Тихомиру олакшао издатке око свога школовања.

МЕЛОГРАФСКИ РАД

Напореда са музичким животом у породици, школи и у разним друштвима, Владимир Р. Ђорђевић је, живећи на селу, још од детињства упијао и народну музику и уживљавао се у народне музичке обичаје. Врло је рано схватио аутентичну народну мелодију и веома развио осећање за њу. Рано је почео и да записује народне мелодије из околине Алексинца и Сокобање.

Као млад учитељ у селу Кулини код Крушевца испод Јастрепца, *он је осетио да је народна мелодија комплекс*, па је уз њу записивао не само текст песме, ако је мелодија била вокална, него и музичке народне инструменте, ако је мелодија била инструментална, и друге компоненте и пропратне елементе. Описивао је и обичаје и обреде (лазарице, мобу, оале, седељку, свадбе) у чијем се оквиру мелодија изводи, а исто тако и извођаче, време, прилике и место извођења.

Године 1892. Ђорђевић објављује у *Побраћимству* „Неколико народних мелодија из села Кулине“, на жалост без описа обичаја и других компонената. То је први његов штампан рад, објављен десет година пре појаве Мокрањчеве и Бушетићеве збирке.³

Год. 1896. изишла је Ђорђевићева збирка *Српске народне мелодије* из Кулине, за мешовити хор, као прилог *Просветном тласнику* (стр. 1–17 и посебно). И то је објавио пре Бушетића и Мокрањца, чије ће се поменуто дело појавити шест година доцније. Заиста је штета што Владимир Ђорђевић, који је још 1890–92. записивао комплексе народних мелодија у Кулини, и овога пута није био у могућности да заједно објави све записане компоненте. Додуше, он се не жали на недостатак материјалних средстава, већ само уздржљиво изјављује у Предговору ове своје збирке: „Овде не бележим прилике у којима народ ове своје песме пева, јер би ту морало бити и описивања народних обичаја, а то ми у овој прилици није намера“. Тиме је, вероватно, мислио да остале компоненте објави неком другом приликом, кад буде имао више финансијских могућности. Међутим, како је доцније своје збирке штампао у Бечу, што га је много стајало и новца и времена (видети одељак Покретања и редакција *Музичког тласника*), он се више није враћао на народне обичаје описане у Кулини, који су нађени у његовој рукописној за-

3 *Српски етнографски зборник*, 1902.

оставштини и објављени тек после његове смрти.⁴ Није их никад ни помињао, што значи да је њихово објављивање потпуно прегорео. Њему је главно било да обезбеди објављивање народних мелодија које је слушао у Кулини „од раног јутра, па често до пола ноћи“, и за које каже: „Оне ми врло омиљеше и зажелех да их сачувам као успомену и да им чар другима прикажем, те их почех бележити. Али не записах све“ ... „и од онога што забележих, износим овде један део, који сам и хармонизирао за мешовит хор.“ (Предговор).

Још 1899, са својим колегом Божидаром Јоксимовићем, Ђорђевић је објавио у Алексинцу као прилог *Караџићу* посебно значајан рад: „Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба“. И ту се потврдило да је живео у народној музици и присно познавао народни живот у музичким обичајима. Мада у то време ни у свету етномузикологија није била искристалисана као посебна дисциплина, у „Питањима“ је заступљен етномузиколошки приступ предмету, начину проматрања народне музике и музичких обичаја. Питања се односе не само на српске него и на туђинске мелодије, не само на црквене већ и световне, не само на сеоске него и на градске, на њихове узајамне утицаје и односе, на сличности и разлике између старијих и новијих мелодија, на промене, обнову и њихово преношење, на друштвену улогу певања, свирања, играња, на извођаче, њихов друштвени углед, занимање и др. — све то посматрано у оквиру народних обичаја и обрада. Питања се односе и на музичке обичаје у вези са радом и са економским условима у разним тренуцима народног живота.

У своју збирку са 428 народних мелодија из Македоније и јужне Србије, коју је издало Скопско научно друштво 1928. под насловом *Српске народне мелодије (Јужна Србија)*, Ђорђевић је унео више података који наговештавају комплексно схватање народне мелодије, на пример: комитска, свадбинска, лазаринска, пева се у петак кад се замешује квасац за свадбинске колаче; коме се пева: девојци, мушкарцу, младенцима или другом неком; којом приликом: на свадби кад се млада облачи, о жетви пре ручка, кад играју додолице, на Богојављење, на Ивањдан, на Ђурђевдан, кад се љуљају на љуљашкама, о слави. Понегде је мелограф назначио и ко пева или игра: младићи, девојке и др. У своме Предговору аутор говори и о народним музичким инструментима из ових области, дајући општу напомену који инструменти прате игре, који песме, а који и једне и друге.

Ова збирка садржи и увод на француском језику еминентног белгијског музиколога и западног музичког фолклористе Ернеста Клосона, који је и пре тога писао о Ђорђевићу и српским народним мелодијама.⁵ Посматрајући наше народне мелодије са гледишта западне школе, мртвога предања и предања које замире, Клосон је у свом француском Уводу за збирку из 1928. дао музиколошке анализе

4 Видети: Љ. и Д. С. Јанковић, *Народне ијре*, VIII књ. 1964, Београд, стр. 155, 158, 159, 160–161.

5 Ernest Closson, *Chansons populaires serbes*, Bruxelles, 1920 (Extrait du Flambeau, 3e année, no 11, novembre 1920).

у тоналном, ритмичком и метричком смислу. Ђорђевић је, међутим, располагао искуством са наших терена, где стваралачки процес традиције још живи, где се сучељавају исток и запад, где се стварају слојевите наслаге у предању и записивачу постављају нова питања. Иако се није слагао са неким Клосоновим схватањима и закључцима, он је ипак објавио Клосонов Увод, али уз усмену напомену: „То је западњак”. У својим записима он, међутим, ништа није изменио, што показује његово сигурно осећање и познавање наше народне музике. Испољивши на тај начин искуство етномузиколога, он је, супротно Мокрањцу, који није стављао предзнаке за своје записе, изабрао тежи начин и покушао да записане мелодије одреди у погледу тоналитета, напоменувши у Предговору (стр. XVII) само ово: „Ја сам свима мелодијама у овој збирци одредио и забележио предзнак за тонски род. Можда би се нека могла записати и у другом тонском роду, али ја сам држао да је овако како сам их ја записао најприродније”. Овде се мора подвући да и други мелографи који су радили са живим предањем у земљама Блиског и Далеког истока говоре о двосмислености и нејасности тоналитета у народним мелодијама. Етномузиколог Кунст Јап каже о музици са Јаве: „Ту није по среди неки одређени и фиксирани тоналитет, као што је у нашој [холандској и западноевропској] музици. Уместо тога налазимо полумодални, полутонални систем веома нејасне врсте.”⁶

Ђорђевићеву збирку из 1928. године стручна критика његова времена оценила је веома позитивно. О њој су са великим признањем писали Милоје Милојевић, Шијачки, Драг. П. Илић, Павао Марковац, Драгиша Лапчевић и многи други. Врло је значајан приказ Петра Крстића⁷ који, између осталог, каже: „Г. Владимир Р. Ђорђевић, професор музике и композитор, цео свој век је посветио збирању и обрађивању српских народних мелодија и на том пољу рада је дао позитивне и знатне резултате. [Наводи његове раније збирке]. Најновија збирка својом обилношћу и вредношћу надмаша све досадашње збирке које је издао Г. Ђорђевић. Она представља један озбиљан академски рад...”

„Г. Ђорђевић, поред своје музичке спреме, има и све друге потребне квалификације које условљава један овако тежак и деликатан посао, а то су, између осталог, што је поникао у народу, одрастао у њему, у своме детињству и младости запојио се народном музиком, те у најпотпунијем смислу осећа наш народни мелос, зна добро наш језик (што иначе сваком странцу у оваквом послу недостаје), педантан је, енергичан и истрајан. Даље, г. Ђорђевић бележи народне мелодије апсолутно онако како их је из грла народног певача чуо, *не полазећи ни од каквих претпоставки да ће у њима наћи ове или оне елементе, или подешавајући их на основу тих претпоставки*. [Подвукла Љ. С. Ј.] Стога се мелодије г. Ђорђевића могу и морају примити с највећим уверењем да су забележене верно онако како су отпеване. Ја верујем да ће г. Ђорђевићева збирка у будућности имати још већу вредност но што је, можда, има данас.” Петар

⁶ Kunst Jaap, *The Music of Java*, Amsterdam, 1937, стр. 2.

⁷ Воља, III/1928, Београд, књ. I, фебр. стр. 149–150.

Крстић говори још о значају ове збирке за изграђивање народне музичке културе и овог градива за композиторе и књижевнике, јер „врло велики број песама има ванредно поетичан текст“, због чега „ова збирка има двоструку вредност“.

Године 1929. Владимир Р. Ђорђевић је провео зиму у Херцег Новом и записао 23 народне бокелске и црногорске мелодије са текстовима. То су песме које се певају на неколико мелодија: из Витољине код Херцег Новог, из Сасовића и околине, из Црне Горе, једна приморска, једна је позив у игру, три су орске обележене као „игра-коло“. У своме раду „Неколико речи о игрању и певању у Херцег Новоме“, 1929 (видети Списак штампаних радова В. Р. Ђ. у овој књизи) мелограф каже: „Иако ми није била намера да време проведем у прикупљању и бележењу музичке грађе у народу, ипак сам, кад ми се прилика пружила, забележио по коју мелодију и податке који са народном музиком имају везе. Највише ме је интересовала црногорска игра *оро* која се и овде игра (стр. 18). Ту је Ђорђевић, не улазећи у анализу игре, са неколико речи, али врло непосредно, дао своје импресије као уметник: „Иако на први поглед ова игра изгледа дивља, ипак се изводи са много елеганције и кавалерства... Приликом играња све је весело: међусобно опхођење је отмено и пријатељско“ (стр. 20). Навео је и обичај играња о Св. Сави, када се игра (стр. 18), и разне обичаје, прилике, време, места за играње. Дакле, као и у другим случајевима, осетио је да је народна мелодија комплекс.

И доцније, Ђорђевић је записао по коју црногорску народну мелодију и песму.

„На народне игре и песме у Црној Гори осврнуо се још једном приликом. То је било о Његошевој прослави 5. децембра 1933. године, када је на Београдском радију увече (у 9.15 часова) о томе предмету одржао предавање с музичким илустрацијама. Поред осталог што је у том предавању изнео, било је и његово документовано побијање оног опште распрострањеног мишљења да су Црногорци немужикални. Предавање је оставило изванредан утисак не само садржајем него и начином на који је све то саопштено. Читао је лично предавач, с топлином, изразито, па ипак уздржљиво и одмереним тоном.“⁸

Истине ради, треба поменути да је Ђорђевић бележио и српске, и македонске, и црногорске народне мелодије из својих приватних материјалних средстава. Лудовик Куба је написао у *Светлој Цецилији* да је Ђорђевића и Манојловића слала влада у Македонију ради записивања народних мелодија. Ђорђевић је овако одговорио у истом часопису (св. 1, год. XXI, стр. 25): „Истина је да сам ја у неколико махова био у Македонији, да сам у тим приликама забележио 428 мелодија и за штампу спремио. Ишао сам из сопствених побуда и из сопствених средстава. Знао сам да ћу се задржати неколико месеци... Замолио сам Министарство просвете да ми помогне. Ни писмена молба ни усмено мољење нису ми ништа помогли“.

Ђорђевић је објавио и друге збирке народних мелодија: за певање, виолину, клавир, гудачки оркестар, у лакој обради за школску употребу. Од њих су неке доживеле и по два издања (в. Списак...).

8 Љ. С. Јанковић, Владимир Р. Ђорђевић и народне игре, *Гласник Етнографског музеја* за 1955, стр. 249.

ЉДФ 4 Наставници јагодинске Учитељске школе са својим ученицима. Владимир Р. Ђорђевић седи четврти здесна

Али његов највећи успон као скупљача народних мелодија и етномузиколога показује збирка *Српске народне мелодије* (Предратна Србија), из 1931. године. У Предговору мелограф говори да је у Србији почео још пре четрдесет година да записује те мелодије. Он пружа и најпотребније податке у вези с њима. И овога пута тежња му је била да тонски род обележава онако како је најприродније. За неке примерке народне музике из среза сврљишког, округа тимочког, каже да се својом несавршеношћу како у склопу, тако и у интервалима, модулацији и ритму тешко подвргавају модерном начину бележења (стр. XII). Приметио је четвртстепено одстојање од тона до тона у сврљишком крају (стр. XII стављао је знакове + и - изнад таквих тонова) и двогласно певање у источном и ваљевском крају (стр. XIV).

Новина у овој збирци је метрономска мера изнад почетка сваке мелодије. Одређивање темпа помоћу метронома сматрао је као једино научно и тачно; као што је раније [без употребе метронома] сматрао да је немогуће тачно обележити темпо.

Нотни примери ове збирке обележени су бројевима и снабдевени, поред метрономске мере, најразноврснијим подацима о комплексу који показују одакле су мелодије, када се и где изводе, за које су обичаје и коју врсту рада везани, тј. да ли је то копање, жетва, косидба, прело, моба или што друго, и за који празник. Ако је инструментална мелодија, онда и на коме се народном инструменту свира. Мада је бележио првенствено од Срба, понекад изузетно ставља напомену да је мелодију забележио од Цигана и да ли су је певали или на виолини свирали. Исто тако даје своје мишљење да ли је мелодија из истог краја или није. Етномузиколошка проматрања и подаци које је мелограф у овој збирци дао значајни су по својој разноврсности и богатству, јер показују све важне моменте народног живота и рада, од успаванке до тужбалице. Од тога доба, много штошта се временом у народу изменило или потпуно ишчезло. Али су записи Владимира Ђорђевића остали као сведочанства о народној музици и подаци о народним музичким обичајима из те фазе живог стваралачког процеса српске традиције.

Велики етномузиколози Бела Барток и Џорџ Херцог пишу да је збирка изврсна; Барток додаје да је једна од најбољих српскохрватских збирки.⁹ И други експерти у свету, на пример Лајонел Баден, Кунст, Клонсон имају високо мишљење о њој. Наши приказивачи су често називали Ђорђевића Вуком Караџићем српских народних мелодија. Милоје Милојевић је писао: „Много више него Мокрањац у мелографском правцу задужио је наш народ г. Влад. Р. Ђорђевић, неуморни скупљач наших народних мелодија”.¹⁰ Исту мисао је поновио и у својим некролозима 1938. г.¹¹

9 Bela Bartok and Abert Jord. *Serbo-Croatian Folk Song*, Columbia university Press, 1951. pp. 23, 27, 82, XIII. Даље: стр. 22, 26, 45, 47, 54, 55, 56, 61, 75, 231, 232, 233, 235, 239, 240, 241, 242.

10 *Новосћи*, 9. 10. 1928.

11 „Владимир Р. Ђорђевић, композитор и мелограф”, *Полиџика*, 23. 6. 1938; „Владимир Р. Ђорђевић и његов однос према народном музичком благу”, *Српски књижевни гласник*, Нова серија, 1938, 54, стр. 548–554.

Не може се мимоићи чињеница да је Ђорђевић и за ову своју капиталну збирку из 1931. г. грађу из народа прикупљао својим средствима, често идући пешице од места до места. На крају свога Предговора, мелограф помиње да помоћи за путовање на терен никада није имао и да је, штавише, ову књигу и издао углавном сам, јер је од Министарства просвете добио десет хиљада за штампање, што му је олакшало објављивање ове збирке само за трећину издатака.

Владимир Р. Ђорђевић свесно и намерно престао је да бележи народне мелодије у Србији када су почели кафански, цигански и други утицаји да делују на њих и када је народне инструменте почела да замењује хармоника. За орске мелодије сматрао је да су мање подложне тим утицајима, и нас је бодрио да истрајемо у истраживању и записивању старих народних игара. И сам је био играч класичног српског архаичног стила са малим одвајањем ногу од тла, ситним и лаким корацима, изванредно лепим држањем тела и необично укуским и меким савијањем колена.

Ђорђевић је бележио и црквене народне мелодије, од којих 1903. излази његова *Лишуртија за мушки хор* и доживљава *два издања*, а 1909. *Лишуртија за два женска гласа* и доживљава *три издања*. *Лишуртију* кад се пева *Блажени* и *Одговарање* при резању колача и водоосвећењу, црквене народне мелодије за мешовити хор, приредио је и за два гласа за ученике основних или средњих школа и објавио 1931. и то је доживело *три издања*.

Интересовања Ђорђевића за етномузиколошке предмете показују његови мањи радови: „Старо бугарско певање“ (*Дело*, 1925, в. Списак...); „Турски елементи у нашој музици“; (*Нова Европа* 1923, в. Списак...); „Црквена музика у Београду у половини 17. века“ (*Музички гласник* за 1922, в. Списак...); „Црквено нотено певање у Трсту, Боки Которској и Дубровнику“ (исто, в. Списак...).

Значај Ђорђевићевог мелографског рада састоји се: 1) у сачуваном великом броју народних мелодија, комплексно схваћених, 2) у коришћењу и њиховој употреби од стране многих и многих педагога композитора, кореографа, музичких фолклориста, етномузиколога, етнокореолога и др.

ОРГАНОЛОШКИ РАД

Поред раније изложеног, Владимир Р. Ђорђевић је скупљао и проучавао и народне музичке инструменте.

Живо је желео да се оствари његова идеја о једном централном музичком музеју наше земље при Музичком друштву „Станковић”. У ту сврху поклонио је „Станковићу” своју збирку народних музичких инструмената за одрасле и за децу коју је прикупио у нашој земљи из својих средстава. 3. јула 1925. године, уз списак поклоњених предмета, писмом је обавестио друштвену управу о своме поклону инструмената за одрасле:

1. Гајде
2. Две зурле (већа и мања)
3. Два дудука (већи и мањи)
4. Два кавала
5. Две шупељке (од рога и дрвета)
6. Двојнице
7. Дарбука
8. Два тумбелека

Инструменти под 1, 2, 3, 4, 5 и 6 рађени су у Скопљу у Гајдарџиници (радња за израду народних музичких инструмената) Вељка Јањевића и сина му Панче. Инструменти под бројем 7 и 8 купљени су од Цигана у Скопљу.

Доцније, Ђорђевић је поклонио Музеју и дечје народне музичке инструменте које је исто тако набавио из својих средстава. Временом је допуњавао Музеј поклонима и музејским средствима.

Уз сваки инструмент дао је и опис, назначивши и место или крај где се употребљава. На тај начин се његов пионирски етномузиколошки рад све више гранао.

Ради оснивања и допуњавања централног музеја, поклонио је „Станковићу” и своје збирке народних мелодија.

Поред свога директног доприноса, прикупљањем народних музичких инструмената и мелодија са терена, Ђорђевић се у циљу развоја Музеја служио и распитивањем, индиректним анкетним поступком, ради подстицања других да прикупљају и шаљу материјал Музичком друштву „Станковић”. Разаслао је

циркуларно писмо са разним питањима певачким друштвима, свештеницима и учитељима, с молбом да одговоре на анкету. Одатле се јасно показало: 1) да Ђорђевић појаве посматра у *културном развоју*, јер је тражио и податке о постанку локалних певачких друштава, њихову кратку историју, слике друштава и њихових зграда, слике заслужних људи за музику и податке о њиховим заслугама, друштвене значке, и „уопште све што би могло давати јаснији појам о музици и њеном развоју у вашем крају”, каже он; и 2) да Ђорђевић музичке појаве у народу схвата *комплексно*, јер је тражио и слике народних свирача, народнога кола уз свирку народних инструмената и народних обичаја уз које се игра или свира. И једно и друго показује Ђорђевићев инстинктиван приступ етномузикологији.

Год. 1927. Ђорђевић је изабран једногласно за управника Музеја „Станковић” и на том положају остао је до краја живота.

Његов органолошки рад ширио се и изван овог београдског Музичког друштва, јер је и Музичкој секцији „Владимир Р. Ђорђевић” моравских учитеља у Нишу поклонио збирку народних музичких инструмената и своје штампане радове у циљу оснивања тамошњег музичког музеја.

Даље, 1928. објавио је у *Светлој Цецилији* рад: „Некоји дечји народни музички инструменти, са подацима и грађом из Алексинца и околине”. Поменувши да је Музичком друштву „Станковић” за Музеј дао, поред осталих, и дечје музичке инструменте, писац у самом почетку каже да, иако су дечји инструменти забава и „више игра него музика, ипак се слободно може рећи да је она део наше дечје културе и као таква заслужује да се не пренебрегне”. Поделио је дечје инструменте у две врсте: 1) оне које деца сама праве; и 2) оне које купују. О њима даје податке: од чега се праве, како се праве, и какав им је тон, тј. да ли је то само стругање, шкрипање, пиштање, или слабији, или јачи тонови, или нешто слично тоновима које дају народни музички инструменти за одрасле. Пружио је и цртеже свих поменутих дечјих инструмената. Иако не велики, овај рад открива читаву једну грану дечјег народног стваралаштва из 19. века.

У своме раду „Скопске гајдарције и њихови музички инструменти”, 1926. г. (*Гласник Скопској научној друштва*, в. Списак...) Ђорђевић, ради упознавања наше народне културе, врло детаљно говори, пре свега, о самој радионици где се праве разни народни музички инструменти — *гајдарциници*, о радницима *гајдарцијама*, и о *гајдарцијском занату* који припада столарском еснафу, и уз који увек иде и чешљарски занат. У то време гајдарциница је било и у Прилепу. Али пре постанка скопске гајдарцинице народ је сам правио инструменте, или су по селима постојали мајстори који су их израђивали, износили на пазар и продавали. 1925. године, када је Владимир Р. Ђорђевић почео да обраћа пажњу на гајдарције, занат је био већ у опадању, и захваљујући баш овом његовом раду, остали су подаци о тим гајдарциницама, мајсторима и инструментима које су они израђивали.

Ђорђевић ту говори и о алатима, материјалу, распрострањености музичких инструмената у јужној Србији, подразумевајући и Косово и Гњилански крај. Затим прелази на израду музичких инструмената, на саме инструменте и називе њихових делова.

Он даље описује како се добијају тонови на појединим инструментима, даје нотне записе орских игара са гајдуница и помиње ко свира, а ко игра те игре. Исцрпан опис кавала пропраћа напоменом да овај инструмент не прати игру и да Албанци обично свирају на њему. Следујући везама комплекса, помиње чак и народно веровање да су овце веселе кад пасу траву уз свирање на кавалу. Исцрпно описује дудук, шупељку, двојнице, увек са назначењем да ли прате игру или само песму, или и једно и друго. Поводом зурла, Ђорђевић ставља напомену да су „носилац источњачке музике” и да се свирање на зурлама не може замислити без тупана (стр. 398). Етномузиколошки залази и у обредну намену овог инструмента у муслимана: „За време Рамазана иду ноћу по двојица од куће до куће и певају ударајући у тупан. Ако у неком селу нема тупана, онда се он узме под кирију, само да би се обавио обичај за време Рамазана. За ту музику свирачи и тупанције добијају бакшиш.” (стр. 398).

Овај Ђорђевићев рад илустрован је фотографијама гајдарџиница и гајдарџија, цртежима народних музичких инструмената, наших и оријенталних, и њихових делова.

Тако је овај пионир етномузикологије почео музиколошки и стручно да поставља солидне темеље и органологији у Србији.

КОМПОЗИТОРСКИ РАД

Паралелно са мелографским и органолошким, у тесној вези са музичко-педагошким радом, као што ће се доцније видети, развијао се и Ђорђевићев композиторски рад. Он је народне мелодије хармонизовао једноставно и у лакој обради, двогласно, вишегласно, за децу, за одрасле мушке и мешовите хорове, за школску и друштвену употребу. У Србији његовог времена није било много музички образованих људи. Ђорђевић је стварао за широке народне слојеве у народном духу и његове су композиције налазиле одјека.

Можда најполетнија и веома омиљена његова композиција била је *Узданица*, марш који је он посветио својим ђацима јагодинске Учитељске школе. *Узданица* се изводила не само у школском оркестру, него и у разним капелама у Србији, нарочито у Београду и у иностранству. Има и композиција за виолину, клавир, флауту, оркестар (в. Списак...).

Од соло композиција за певање уз пратњу клавира истичу се распевана песма *Море, Ано, дилбер Ано*, коју и Милоје Милојевић издваја, нежна и сетна *Била једном ружа једна, Што славуј пева*, за високи сопран; од хорских композиција за одрасле *Ашиковање, Засвира фрула* и др.

Ђорђевић је нагињао хумору у музици, што показују његови дуети *Свађа комшиница*, у синкопама, и др., исто тако његови класични хорови за омладину и децу, нарочито *Веће врана, Хвалисави мајмун, Маџарац и фрула*, који спадају у најомиљеније и највише извођене његове композиције, без којих се ниједна школска приредба није могла замислити. Тај његов уметнички и педагошки домет чини да је назван Змајем дечјих и омладинских хорских песама. Остале су у најлепшем сећању тачке с Ђорђевићевим поменутим композицијама које су уметнички спремале: у Женској учитељској школи у Београду пок. Мерима Драгутиновић, у Другој женској гимназији Љубица Кратохвил-Миловановић, и други професори музике. Неки од Ђорђевићевих хорова за децу и омладину преведени су и на Брајеву азбуку и са великим успехом извођени у Дому за слепе у Земуну.

У Музичкој школи „Владимир Р. Ђорђевић“ у Јагићевој улици у Београду, проф. Љиљана Прегер веома успело спрема његове композиције. Она је и говорила и писала о Владимиру Ђорђевићу.¹²

И данас се на радију и концертима могу чути Ђорђевићеве композиције, од којих су највише извођене: *У колу, Ашиковање, Дођи дођи, Поскочица, Пролетња песма, Пошла Румена, Скерцо, Скерцо за две флауше, Узданица, Вештерењача, Веће врана, У пролеће, Сунце се рађа, Под јелом, Ми смо деца весела, Дивна је зора, Ево нас ојџи, На ливади, На љуљашци, Пешао, Горо, торо, Хајд' у шуму, Била једном ружа једна, Маџарац и фрула, Пасићирска песма, Тамна ноћи*.

На радију су извођене и поједине арије из његовог комада с певањем: *Невеста мора бити јевтина или Алилова љубав*. Исидор Бајић каже за ово дело да је композитору „на више места сретно пошло за руком да унесе и српске народне мотиве“. Даље налази да инструментација са харфом има доста лепих оркестарских ефеката, природности и лакоће, без афектације и силом тражених необичности.¹³ А белгијски велики музички критичар Ернест Клосон пише да је Ђорђевић ту дао „делце пуно дражи, боје и оригиналности, где су словенски и оријентални елементи парафразовани са колико вештине толико и жара“.¹⁴

Ђорђевићеве су композиције извођене и у иностранству, нарочито у Бечу и Бриселу, затим и Паризу, Бордоу, Кану, Болијеу, Ници и другим местима Француске. Тако исто, оне су биле и на програму

¹² *Pro musica*, 1967, 26, стр. 6 и 36.

¹³ Исидор Бајић, Музички радови Влад. Р. Ђорђевић, *Летњојис Маџице српске* LXXXIV/1908, књ. 249, св. III, стр. 107–110.

¹⁴ Ernest Closson, *Chansons populaires serbes*. (Extrait du Flambeau: Revue belge des questions politiques et littéraires, 3e année, no 11, novembre 1920) стр. 5.

приредаба Српског певачког друштва „Владимир Р. Ђорђевић” у Канади (Хамилтон Онт.) од 1931. И у другим српским певачким друштвима и фолклорним групама у Америци, Европи и Аустралији, као и на иностраним радио-станицама, његове се композиције и хармонизације народних мелодија певају и свирају.

МУЗИЧКО-ПЕДАГОШКИ РАД

Крајем 19. и почетком 20. века, када је Ђорђевић почињао да ради на музици, у оскудици музичких радника и специјализованих снага, он је сматрао да треба и композитор са високим музичким образовањем да се одазива свим развојним императивима нашег младог музичког живота. Он није имао много времена за компоновање у друштву чије су потребе захтевале да ради у разноврсним музичким правцима, а пре свега да делује као музички просветитељ.

У недостатку музички школованих педагога и хоровођа, прегао је да солидно оспособи за рад на народном музичком просвећивању своје ученике из јагодинске Учитељске школе. Под његовом наставом одатле је сваке године одлазило у народ око тридесет музички образованих младих учитеља, не само спремних за музички педагошки рад и вођење хорова него и одушевљених за рад на музичком просвећивању своје средине.

Пошто су кафанска и циганска музика већ биле почеле да врше свој негативан утицај на народну музику, Ђорђевић је желео да се и по селима образују певачке дружине у којима би се училе народне песме које је он био записао и објавио и за које је удесио једноставну, природну хармонизацију у народноме духу. На тај начин би се враћало народу оно што је његово и народна музика би се сачувала од даљег кварења. Припремио је четрнаест генерација јагодинске Учитељске школе за музичке педагоге и хоровође. Колико су они стриктно остварили његове жеље, тешко је рећи, јер није било контроле над њиховим радом. Али је било очевидно да се у Србији онога времена, у местима и крајевима где су Ђорђевићеви ученици водили хорове, било у школском било у друштвеном смислу, осетио интензивнији развој музичког живота. У времену када није било ни музичке академије, ни музичких школа, Мушка учитељска школа у Јагодини била је главни центар развоја музике у Србији.

У Јагодини је Ђорђевић успео да покрене и друштвени забавни музички живот. У сваком разреду, изузимајући први разред, створио је хор и оркестар, и један главни за приредбе. Спремао је концерте и забаве

ЉДФ 21 Владимир Р. Ђорђевић са својим течајцима, учитељима из Охридског краја којима је добровољно одржао течај о настави музике и нотном певању у основној школи

за сваку суботу, а за недеље и одговарање на литургију. Његови ђаци знали су Мокрањчев октоих, исто тако и праве народне црквене мелодије које је Ђорђевић забележио и хармонизовао. Са својим главним школским хором и оркестром, овај неуморни музички педагог и просветитељ ишао је на турнеје и у друга места. Значај овог Ђорђевићевог рада на ширењу не само српске него и стране музике мора се подвући.

У исти мах намеће се питање: како је Ђорђевић успевао да све то постигне? У данашње време, за спремање највиших инструменталиста има разних система у којима се обраћа пажња на поступност у прелажењу градива. Али за то је потребно много времена и дуго школовање. Међутим, у ондашњим условима није била ни дужност музичког просветитеља ни задатак учитељске школе да спремају индивидуалне виртуозе, већ солидне музичаре за вршење првих и неопходних захтева музичког школског и друштвеног живота. Зато је Ђорђевић био принуђен да и своје наставне методе прилагођава тим захтевима и да ствара систем помоћу којег ће убрзанијим темпом рада и колективним поступком, који психички ослобађа почетника, постићи што бољи успех. О томе је оставио своја методско-педагошка искуства у напису: *Како ја предајем виолину*.

Још једна ствар. Школи и друштву требало је пружити и музичке инструктивне књиге. Просто је невероватно да је Ђорђевић стигао да ради и у томе правцу. Његови учбеници су се не само појављивали него је сваки доживео и по неколико, а *Школа за виолину* равно *девет* издања (в. Списак...).

Ђорђевић је могао из Јагодине отићи у Београд раније. Али он је предано истрајао тамо све док потреба службе није налагала да се премести у београдску Трећу мушку гимназију.

И у Београду, овај рођени музички педагог имао је на уму школске потребе. Као што је у почетку школског рада у Јагодини методика певања у народној школи била у средишту његовог музичко-педагошког интересовања, па је о томе држао и предавања учитељима у Белици, Левчу и Темнићу (в. Списак..., 1901), тако је и као пензионер пропагирао не само потребу него и могућност предавања *ноћној* *певања* у основној школи, иако у ужој Србији још нико није на то мислио. Год. 1927. у ту сврху дао је „Кратко упутство“. А на молбу уредника *Училишта* 1931. године објавио је у том часопису „Један пројекат наставног програма из нотног певања у нижој и вишој основној школи“. Волео је да своје одморе проводи у Охриду, и да код Струге пеца рибу. Оставио је у рукопису један свој напис о „Лепотама Охридског језера“. При свем том, умео је и да се лиши тог задовољства да би одржао добровољни течај за учитеље и учитељице из Охрида и околине из методике нотног певања за основце, што је изазивало право одушевљење у течајаца. Данашњица је дала за право Ђорђевићевим настојањима, и настава нотног певања се увелико спроводи по основним школама. Написао је и *Теорију музике* (два издања), а за школе је спремио и *Збирку одабраних песама* (пет издања).

По причању његових ђака, а нарочито Владе Богдановића, Ђорђевић је као наставник, хоровођа и диригент био строг и волео је тачност. И поред строгости, ђаци су га волели. У сваком погледу се држао као што треба да се држи наставник. Био је неко време и васпитач. Умео је да привуче омладину, одушеви за рад и музиком оплемени. Био је озбиљан и отмен, није много речи трошио на објашњења, али се потпуно предавао музичко-педагошком раду. Створио је јаке генерације.

М. Бобић каже да је био одличан педагог и да је са успехом будио љубав према музици у својих ђака.

РАД У ФРАНЦУСКОЈ

После преласка Албаније на француској ривијери је организована наша школа. Захваљујући Владимиру Р. Ђорђевићу, тамо васкрсава и српска музика.

Ђорђевић издаје ове своје ствари:

1. Deux marches serbes pour piano. Bordeaux, 1917.
2. Trente danses serbes pour piano. Bordeaux, 1918 (два издања).
3. Trente cinq chansons populaires serbes pour piano avec chant ad libitum, Bordeaux, 1918 (два издања).

Из једног писма пок. Косте Манојловића, које је нађено у заоставштини Владимира Ђорђевића, види се да су неке Ђорђевићеве песме ушле у једну југословенску збирку Црвеног крста према избору Манојловићевом.

Писмо гласи:

22. 9. 1918.
Oxford

Драги Т. Ђорђевићу,

Примих Ваше писмо и песме и хвала Вам велика на одобрењу да моју извршиши слободан избор истих за југословенску збирку Црвеног крста . Ја сам исти свршио и пре недељу дана испослао и Лондон. Од Ваших песама унео сам: „Механци“, „Од како је“, „Шта се чује“, „Јоване, сине“, увод за „Једно драго и што надалеко“, „Разболела се“ и „Појадија Ленче“. Скупља ће бити 43 песме. Збирка носи назив „Југословенске народне песме“, иако да није непосредно објашњење у предговору и иледирање за унију. Као јошов факт ја сам узео и иако назвао. У предговору сам само изнео поштанак збирке и назначио шта коме припада од песама. Песме су преведене на енглески и француски са српским текстом. Г. Мештровић је израдио корице, а редакцију збирке примамо гђа Newmarch и ја.

*Шаљем Вам обе Ваше збирке захваљујући Вам на доброту. Срдачно Вас поздравља
Ваш*

К. П. Манојловић

ЉДФ 12 Фотографија из Бордоа – као избеглице са учитељем Г. Босом који нам је предавао француски. Г. Бос седи у средини, а с његове десне стране седи Влад. Р. Ђорђевић, а с леве Мил. Марковић

И у Француској је Ђорђевић издавање збирки и својих композиција подредио општој ствари. Требало је постићи оно што је изгледало немогуће: да се и у избеглиштву наша школска омладина и друге избеглице не лише музичког живота, и ако, осим поменутих његових ствари објављених у Бордоу, није било других српских музикалија. Али, музички педагог, хоровађа и диригент, какав је био, он је и без књига и других помоћних средстава и тамо успео не само да предаје музику српским ђацима у Болијеу, него и да покрене и оживи музички рад са српском омладином и одраслима; штавише и да створи ђачки хор и оркестар чије се извођење све више тражило. Необично скроман и уздржљив, оставио је о томе само шкрте белешке у рукопису које се овде наводе:

„У фебруару месецу 1916. године Одбор за помоћ српских избеглица у Бордоу замоли Владимира Р. Ђорђевића вишег учитеља музике да импровизује један певачки хор од Срба у Бордоу како би се могла чути и српска песма на концерту који се давао истог месеца у корист српских избеглица. Ђорђевић се прими ове дужности, и како беше врло мали број Срба у Бордоу, то је морао узети неколико чланова за импровизовани хор из места у околини Бордоа где беху у групицама смештени Срби. Иако је саставио мушки хор од 30 чланова, а мешовити од 50 чланова. За мешовити хор узео је, уз ове певаче, још и девојчице, Српкиње, које беху смештене у једном женском заводу у Либуру, и ишао тамо неколико пута ради спремања. За 15 дана могло се спремити свега *Убој* од Зајца за мушки хор и *Српска народна химна* за мешовити хор. Српска химна је још праћена оркестром и оргуљом. Успех наше песме овом приликом у сали „Franklin” био је такав да после 2-3 месеца француски Црвени крст замоли Ђорђевића да учествује са два песмама на концерту који се приређиваше у „Француском позоришту” за француске рањенике. Времена беше остављено свега 10 дана, а стари певачи беху се разишли, па се са великом муком могаše образовати мушки хор од 25 певача. Том приликом певано је: *Пагајше, браћо* од Хавласа и *Убој* од Зајца, а први пут се певала композиција В. Р. Ђорђевића *Vive la France*. Успех је био исто тако одличан да се може рећи да је српска песма искрено завољена од грађана „бордовских”... „Ђорђевић је јесенас дошао из Бордоа у Ницу, и као наставник певања у српској гимназији образовао гимназијски хор. Тај хор се први пут појавио о Св. Сави”. Певане су разне химне, и савезничке, међу њима *Марсељеза* и др. „Многи од француских првака изјавили су жељу да гимназија узме учешћа на концертима приређеним од стране разних корпорација за благотворне цели, и гимназиски хор већ је имао прилика да пева на Талијанском концерту у Касини муниц. на предавању (начитко) о српској песми у Артистичкој сали, на концерту Одбора француског за рањенике у хотелу „Рил”, а ускоро, 26, певаће у Касини на концерту... Од песама...” [Недовршено].

У другом једном рукопису Владимира Р. Ђорђевића, који је нађен у његовој заоставштини, сумарно је наведен његов диригентски рад у Француској: „Осим хорова разних певачких друштава и оркестара којима је дириговао у својој отаџбини, још је дириговао српским певачким хорovima које је сам импро-

визовао у Бордоу два пута (Сала Франклинова, 20. фебруара 1916. г. и Француско позориште 30. маја 1916. г.). Српским гимназијским хором, који је бројао 100–120 певача и певачица, дириговао је у Ници 1917. године на многим концертима (у позоришној сали Eldorado 27. јануара 1917, у хотелу Ruhl 19. фебруара, у Општинској касини 19. фебруара, 26. марта и 15. априла 1917. године, у сали Артистичкој 25. фебруара, у театру 'Олимпија' 19. априла исте (1917) год. Гимназијским хором дириговао је још на јавном концерту у вароши Cannes 1. маја 1917. године. Истим је хором дириговао у Лицеју ничанском, где је хор позван да учествује певањем на прослави приређеној на крају школске године ничанског Лицеја. Исто тако, гимназијски хор је и идуће године у Болијеу (1918) учествовао на многим концертима приређеним од стране Француза и на ђачким матинеима у Болијеу. Ученички хор у Ници и Болијеу певао је ове композиције: *Екшенија* при резању колача (забележио и хармонизовао за мешовити хор Владимир Р. Ђорђевић), разне химне и програм концерата раније поменут, затим *Смешла децјих ђесама* (Владимир Р. Ђорђевић), *Народни збор* (Маринковић), *За дом мили* (Зајц), *Хм!* (Бинички), *Не жали, моме* (народна, хармонизовао В. Р. Ђ.), *У колу* (Вл. Ђорђевић), *Била једном ружа једна* (В. Р. Ђ.), *На Видовдан 1916* (Милојевић). Из наведених чињеница види се колико је рад Владимира Р. Ђорђевића у Француској био и тражен и двоструко значајан, мада он сам о томе значају не говори. Пре свега, он је и у најтежим моментима после Албанске голготе, ван отаџбине, омогућио нашој омладини и другим српским избеглицама да оживе нашу музику. А затим, он је стварно заинтересовао и Французе и друге странце за српске хорске композиције и српске народне мелодије, нарочито Ернеста Клосона, белгијског музиколога и музичког фолклористу, који је њему и српским народним песмама посветио један рад".¹⁵ О Ђорђевићевим успесима у Француској наводимо овде сведочанства његових бивших ђака Болијеваца:

„И тада је свом снагом избила музичка активност Владе Ђорђевића. Патриотске песме за хорове и разне музичке комаде носио је он у себи, у души... Није, дакле, било партитура, али је било Владе Ђорђевића. Он је неуморно радио. По сећању је компоновао све што је за тамошње прилике било најпотребније и бесплатно је слао свуда где је било српских избеглица, а са многих страна су му се и молбама обраћали. Затим писац Б. Стојановић¹⁶ говори да су Ђорђевићеви хорови били „најбољи и највећи хорови наших избеглица у Француској”.

Између раније поменутих тачака програма у Стојановића налазимо да се изводило и *Хеј, шрубачу, Ој, Србијо, Боже, ђравде, Леја наша домовино, Еј, Словени...* „и још многе друге наше дивне патриотске песме често су се ориле из стотине грла а под вођством покојног Владе Ђорђевића изазивале буре одушевљења, те силно уздизале углед нашега народа међу Французима”...

¹⁵ Ernest Closson, *Chansons populaires serbes*, Extrait du Flambeau, revue belge des questions politiques et litteraires, 3e année, no 11, novembre 1920.

¹⁶ Успомене на професора музике и композитора Владимира Р. Ђорђевића, *Правда*, Београд, 4. 7. 1938.

Други Ђорђевићеви ученици, Војин Ђорђевић и Милан Стојановић, у књизи *Сећање на Болије*¹⁷ помињу као тачке програма о Петровдану 1918. и Мокрањчеву *I руковети*, У колу В. Р. Ђорђевића, *Кајше* је од Јенка, *Ашиковање* од В. Р. Ђорђевића. Дупли квартет је доцније изводио и Мокрањчеву *XII руковети*.

Исти писци даље говоре о утиску: „Французи су били изненађени богатством и оригиналношћу наших музичких мотива и чистотом наше интерпретације. Наша песма их је одушевљавала исто онако као што је нама блажила чежњу за далеком домовином.

А кад смо на једном добротворном концерту у болијевској гаражи суделовали с хором, и кад су Французи чули нашу *Марсељу* аранжирану за четири гласа – настао је прави урнебес од узвика, аплауза и клицања нашој земљи.

Први пут су Французи чули своју рођену химну тако певану.

Ми смо били поносни што смо могли да допринесемо упознавању наше културе од стране оних који су нас до тада знали само као добре војнике – а наш шеф г. Влада Ђорђевић тако исто”.

На истој страни (67) налази се и фотографија пубlike испод које стоји: „Добротворни концерт у болијевској великој гаражи, претвореној у концертну салу. На концерту је с пуним успехом суделовао мушки хор ученика, под управом свога наставника Владе Р. Ђорђевића. У првом реду десно председник болијевске општине г. Леглиз”.

Дим. Ц. Ђорђевић у књижици *Моје усйомене*¹⁸ говорећи о прослави Св. Саве у хотелу „Бристолу” у Болијеу, каже: „Све песме отпеване су одиста прецизно и на задовољство свих слушалаца, зашта припада заслуга г. Владимиру Ђорђевићу”.

Војин Ђорђевић и Милан Стојановић¹⁹ говоре и о скоро истовременом оснивању ђачког оркестра... „Овај оркестар, појачан г. Мирком Дамњановићем, професором (виолина), Миланом Живановићем (који је ударао у дубањ и тако био први „џазбандиста” у Болијеу) и самим г. Владом Ђорђевићем (који је уједно и дириговао), први пут се појавио пред публиком о светосавској прослави, као и ученички хор, свирајући марш *Узданица*, композицију нашег наставника музике г. Ђорђевића. Његова тачка је била пристојно изведена, а извођачи топло поздрављени.”

17 Београд 1924, стр. 66–67.

18 Београд 1924, стр. 52.

19 *Нав. дело*, стр. 68–69.

Временом се ширио репертоар оркестра, а „заједно са хором имао је једно лепо интимно славље и доживео једно необично признање“. То је било када су два америчка професора посетила школу српских ђака избеглица у Болијеу. „Гости су били поздрављени америчком химном, коју је наш оркестар са успехом извео. Затим је хор отпевао неколико наших најбољих песама. Оба Американца била су уسخићена дочеком а нарочито су им се допале наше песме. Један од њих у том одушевљењу је одржао кратак говор, који је пропратио једним дирљивим гестом. Он је рекао:

„Када сам полазио из Отаџбине, понео сам једно парче Америке да га предам ономе који ми се највише допадне“. И тада је из војничке блузе извукао свилену америчку заставу, пољубио је и предао певачима, завршујући:

— „Ово предајем вама, јер шта има лепше од ваше песме. Ви ми се највише допадате. Живели!“²⁰

У Извештају о годишњем раду дружине ђака Српске гимназије у St. Jean-у и Cap Ferrat-у (стр. 79) Велибор Глигорић помиње да је „уметничка страна била обилато развијана. Господин *Влада Ђорђевић*, композитор и наставник музике, образовао је хор певача и дао с њиме више успешних комада на дружинским концертним седницама“.²¹

И Дан примирја је у овој књизи обележен... „Импозантна поворка од 600 младића кренула је парадним кораком, у реду по четири, преко Вилфранша за Ницу. И песма, громка, снажна, проламала је цветну Ривијеру. Пролазећи улицама Вилфранша, доживели смо праве овације одушевленог грађанства. На поздраве и клицање одговарали смо трократним *Vive la France*, једном малом али врло згодном композицијом г. Владе Ђорђевића, нашег наставника музике. Пре него што смо ушли у Ницу, доживели смо један дирљив моменат. Испред наше поворке зауставио се један елегантан ауто из којег је сишла једна отмена дама у дубокој црнини, са букетом најлепших ружа. Инстинктивно, цела је поворка застала, док је дама клањајући се српској застави предала њеном носиоцу букет овим речима:

„Херојској Србији у знак поштовања. Живела Србија!“ Из шест стотина грла гласио је одговор: „*Vive la France!*“

Дама је затим села у ауто и машући руком поздрављала све редом. А нама су остале сузе у очима“.

²⁰ *Сећање на Болије*, Београд, 1934, стр. 69–70.

²¹ *Нав. дело*, стр. 79, стр. 168–172.

ПОКРЕТАЊЕ И РЕДАКЦИЈА МУЗИЧКОГ ГЛАСНИКА

Од Владимира Р. Ђорђевића остао је необјављен рукопис *Неколико шачака програма за чије остварење имало би да се ствара Музичко удружење југословенских музичара*. У вези с тиме, у даљем излагању видеће се како је Ђорђевић допринео да се оснује *Музички гласник* као орган Музичког удружења. То је важан моменат у историји наше музике; у Ђорђевићевом раду то је предисторија његовог *Огледа Биографског речника српских музичара*. Пошто је Владимир Ђорђевић лично описао како је та ствар текла, најбоље је навести његов опис: *Историјат иоспанка Музичког гласника и даљи његов шок*:

„У октобру 1921. године позвао ме г. г. Божа Јоксимовић и Пера Крстић на некакав договор у хотел ‘Париз’. Ја одем тамо, и они ми саопштише да је штампар Коста М. Бојковић намеран да покрене један музички лист и да ће трошкове око издавања листа сносити сам, али да су му потребни људи који ће се старати око уређивања листа. Како је Бојковић познавао Божу и Перу, то он њима повери ту идеју, а ова двојица, знајући да сам ја пре неки дан дао оставку на чланство у Музичком удружењу само из тога разлога што се у Удружењу ништа не ради, а нарочито што Удружење не покреће лист, позвали су ме те вечери да се договоримо пристајем ли ја да нас тројица будемо уредници овог листа који г. Бојковић предлаже.

Ја сам одмах на ово пристао; али у исто време договорисмо се да ипак понудимо лист Музичком удружењу, на шта је г. Бојковић (на доцнијем договору код ‘Руског цара’) пристао. Божа је ургирао код председника Удружења Милоја Милојевића да позове седницу, коју овај никако не позиваше. И најзад, седница се позове. Међутим, моја оставка на чланство није ми уважена јер, вели се у писму од стране председника које ми је тим поводом упутио, није била мотивисана, и тако сам ја и даље остао члан друштва.

На првој седници која је сазвана изашао је предлог од г. г. Боже Јоксимовића и Пера Крстића да нас тројица са г. Бојковићем желимо да лист који смо намерни покренути уступимо Удружењу као орган Подружине Југословенских Музичара у Београду. На истој седници предложио г. г. Божа и Пера да Друштво изабере три делегата који ће са нама направити програм рада. Удружење пристане на те предлоге и ми се састанемо једне недеље са делегатима Удружења: Јованом Зорком, Стевом Христићем и Костом Манојловићем. (Овај последњи није присуствовао, али је послао написмено своје мишљење).

Г. Г. Зорко и Христић саслушали су пажљиво наше предлоге о музичком листу и све су усвојили. Прочитано је и писмо г. Манојловића у коме износи своје погледе против листа. Преко писма се прешло и говорило се даље све с разлогом. Направљен је и записник у виду уговора између нас петорице и г. Бојковића. Да ли је то што смо ми те седнице донели било добро, показаће сам лист.

МУЗИЧКИ ГЛАСНИК

ОРГАН ПОДРУЖИНЕ ЈУГОСЛОВЕНСКИХ МУЗИЧАРА У БЕОГРАДУ

ГОДИНА 1.

БЕОГРАД, ЈАНУАР 1922 ГОДИНЕ

БРОЈ 1.

388/4

НАШ ПРВИ МУЗИЧКИ ЧАСОПИС

С искреном радошћу поздравље сви пријатељи музике у нас појаву првог нашег музичког часописа у нашој отаџбини. Добри и вредни људи, одани својој струци и пријатељи уметничке културе нашег народа, скупили су се у организовану групу и узели су иницијативу за једно предузеће које ће бити од велике важности и за развој наше музичке уметности и за њено распрострањење у шире народне слојеве. Они су нас нећ самими тња јако задужили, а њихово знање, организаторски дар и усталатни дају нам јемство да ће оно што су лепо почели још боље наставити.

Имеђу пет највиших и најистинитијих уметности (то не значи да пасаска, и нарочито глумачка уметност не заслужују високу цену) музичка уметност је извесним својим особинама моћнија, чистија и интензивнија од свих осталих — по мишљеном прастариј легендама као што је Орфејева, песника као што је Шекспир, филозофа као што је Шопенхауер, и снажог и најобичнијег пријатеља њеног који је ослушнуо своја осећања и поредио их са утисцима које добија од осталих уметности. Она је, сем тога, поред песничких, најпрецизнија и истинито најиницијативна највећем броју, савременог општегудеог света је једино организациона њених пријатеља. Је ли право и упуто да таква уметност, у једној културној земљи, буде остављена, у погледу критике и уметничког васпитања шире публике, самој себи, или случајним, неистематизираним, понекад нестручним оценама дневних листова, која не стижу да обухвате цео живот својих слушалаца?

Од свих средстава којима ба се у том погледу могао циљ постићи, најподесније је лист или часопис искључиво посвећен циљу. Сваки је лист организација, пободена настана око које се купе расути постоаци, сноп удружених и тиме утврђених снага. Школе и учитељи су и до данас постојали, навођење и припремање музичких дела и манифестација ширмао је музику у публици. Министарство Просвете постављало је наставнике музичаре и композиторе, Министарство Војно организовало је војне музике, преватна иницијатива усталала спремаола је будуће конзерваторије и конзерватористе; иницијативом родитеља охладина се упућивала ка изучавању инструменталне и вокалне музике. Позориште је такође неговао једну и другу; пеначка друштва неговаола су песму; композитори су подизали оригиналну музику, — али сав тај труд и снага производа није имала заједничког стручног средишта, и свога органа, у коме би се расути напори у потребном тренутку скупљали, претресали, критиковали или хвалили, упућивали најбољим правцем ка најбољем циљу. Заједнички орган је заједничко средиште, из којег ће се, са стручним знањем и љубављу према послу, саветом и примером, управљати свим појединачним прегнућима. Каква би била наша књижевност да — од сто година на овамо, од *Лепотика Матице Српске*, од *Данице Илхрске*, и *Кравске Гцелице* — није у нас било књижевних часописа? Оно што су књижевни часописи учинили за нашу књижевност, то с правом можемо очекивати да ће музички лист учинити временом за нашу музичку уметност. Помисла-

јући на то колика је била штета од одсуства таквога часописа, разумећемо корист коју можемо очекивати од њега.

Он се покреће под најбољим ауспонијама. Људи окупили око њега представљају разноврсне врлине: стручно знање, љубав према послу, родољубље, композиторски дар, прегалаштво, добру нарав, — важан услов кад је у питању „genus irritabile hominum“, и уопште у оваквим предузећима, — истрајност, неутину писања, организаторски дар. Они су успели, омазх од самог почетка, да обезбеде општнак листу. Њихов је формални уреднички програм брижљиво смисаен и потпуи. У уводном чланку расправљаће дневна, актуална питања. У теоријском чланку расправљаће научна музичка и музичко естетичка питања, и питања педагошка, која су, — не само у нас, — по мишљеном писца ових прста, од највеће важности. Затим долазе Оцене оперских представа и концерата, Прикази књига и музикација, Бележке у којима ће се пратити музички живот у неким ситним појавима, Гласници, са личним информацијама, Библиографија, и Музички прикази, који су у музичком листу оно што су у књижевности и песме у књижевним листовима. Циљ је музичког листа обухваћен. Под таквим условима, листу је обезбеђени све што се од стране уредништва може учинити. Друга половина је, као и увек, у рукама публике. Богу хвала, публика је данас друга по пре сто година кад, су почели излазити наши први књижевни часописи, и друга по пре 1918. године.

Од стране љубитеља, који и листу и широк музичкој публици желе највеће добро, чуће се, надамо се, у даљем току изложена листа, жеља које ће извесно припомоћи да лист прими своју улогу на што већу корист публике, те и саме музике, која такође зависи од публике. Пошто је уредништво било тако љубавно да затрпаи од потписаног овај прилог за први број часописа, можда ће му допустити да у име тих љубитеља каже данас две жеље, од којих је једна баш жеља, а друга предлог од стране једног естетичара и педагога.

Предлог је овај. Све уметности човек може научити да разуме колико толика, који пут пристало, дужиим гледањем, читањем, слушањем, без никакве друге помоћи. Нарочито је то случај с књижевнишћу и музиком. У књижевности може да увиди, те према томе и да је разуми, и онај који никад није прочитао ниједну Реторичку и Поетику. У музичким композицијама, и оним од великих и љубавних мајстора, може уживати и онај који није никад проучавао Науку о хармонији, Контрапункт, и Науку о музичким облицима. Али је исто тако сигурно да извесне ефекте и књижевне и музичке (да о другим уметностима и не говоримо) ни најверовноснији члан публике не може отприти без туђе стручне помоћи. Међутим, ти ефекти могу бити понекад врло фини, и дачати ономе који их схвата знатно уметничко уживање. Такав члан публике остаће пред тим вредностима целог свог века као пред затвореним светом.

Kip98/19

Нас су руководили најчишћи разлози и само напредак музике, а ништа друго. Гледали смо да имамо људе који ће нас помоћи, а то смо добили у Зорку и Христићу. Јоксимовић, Крстић, ја и Бојковић били смо и без друштва решили да лист покренемо, а што смо лист понудили Удружењу музичара, то је с тога да се види да ми не мислимо ни на какво цепање од наше заједнице.

Кад смо једва успели да председник Удружења поново позове збор на коме би се прочитао наш записник утврђен са изасланицима Удружења, и да тај записник или програм прими и збор, ми смо се нашли пред таквом незгодом да умало лист није пропао у том смислу да не буде примљен као орган Удружења (јер лист би и без тога излазио, али онда као наша сасвим приватна ствар). Г. Божа Јоксимовић прочитао је записник који смо утврдили, и онда отпоче г. Милојевић да ставља примедбе, а нарочито је био против 'Музичког прилога' уз музички лист. Он доказиваше како прилог неће бити довољно леп, јер неће бити штампан, и како због тога нећемо лист моћи послати нигде ван своје земље, да се не би тако обрукали, и како треба пустити лист да изиђе бар у четири броја, па кад се Удружење увери да је, 'Прилог' довољно леп, да онда Удружење прими лист као свој орган. Ја сам бранио лист и доказивао најлепшу нашу и издавачеву намеру, а тако исто и Пера Крстић, Ризнић, Јоксимовић, али то беше све узалуд. Маса женскиња које беху чланице Удружења, чисто из неке бојазни, изгласаше за Милојевићем да се лист не прими за орган Музичког удружења. Зорко и Христић не беху присутни седници, те тако Божа, Пера, Ризнић и ја останемо у мањини.

Чим се гласање сврши, устанем ја и са пуно жестине почех да говорим отприлике ово: 'Је ли могуће да Удружење одбија понуду тако драгоцену и да га ништа не стаје, а све због једне сасвим споредне ствари? Ако додатак листу не би био довољно леп, онда би се он просто извукао из листа и лист би остао као што је, те би се могао свакоме послати. Даље, ја мислим и верујем да ће израда Додатка технички бити таква да се од штампе неће много разликовати. Ко је тај човек који испушта посао из својих руку ако му тај посао лепо пође? Па зар Удружење мисли да би г. Бојковић дозволио да лист пређе у туђе руке и да се други њиме дичи ако лист буде лепо напредовао? То нико не чини, па ни г. Бојковић, па ни ми тројица, уз њега. Ми ћемо лист издавати и без Удружења, али ми смо имали намеру да у споразуму са Удружењем радимо. Препоручујете да се музички Додатак штампа у Бечу. А знате ли све тешкоће око тога посла? Знате ли да ја кад поручим да ми се књига у Бечу само прештампа, морам по годину и по чекати док буде готова, а по пола године док је добијем? Знате ли да ми треба по четири месеца док дигнем књиге са наше београдске станице, и то после стотину одлажења, после грдних мука, и тек после интервенције Министарства или Жељезничке дирекције? Знате ли да за долазак писма из Беча треба често по месец дана? Знате ли да се депеша из Новог Сада прима тек после недељу или две дана, а ви хоћете да нам коректура и цео Додатак редовно сваког месеца долази? За сада и још за дуго није о томе ни мислити. Па зар ако не можемо то имати што Беч може да продуцира, зар да ствар угушимо само због спољашњег облика за који нисмо сигурни да ће бити рђав? Не, молим вас, то је грех и ми нећемо примити тај грех на себе. Ми ћемо лист издавати. Трудићемо се да лист буде што је могуће лепше спољашности, али ћемо се још

више трудити да му садржина буде ваљана. Дужност смо своју испунили према Друштву, и на њему је грех што лист није од Друштва примљен’.

Чим сам то изговорио, чуше се узвици: ‘А, па то ми нисмо знали! А кад је тако, онда је то друга ствар’. Итд. Председник Милојевић увиде нагло комешање духова и сву одговорност коју би сносио лично ако лист не буде примљен, те поново стави питање прима ли се лист или не. Сада су сви гласали за лист, што буде све и у записник заведено, а тројица изасланика друштвена остадоше као чланови Уређивачког одбора уз нас тројицу и Бојковића, власника листа.

Од тада отпоче нагло спремање за лист, како би први број изишао у јануару 1922. г. Мој брат Тихомир Р. Ђорђевић био је посвећен у покретање листа, и много, готово свуда нам је својим саветима помагао. Ми смо од тада сваке недеље од 10 сати до 12 држали седнице у Теразиској основној школи. По упутствима мога брата набављена је књига где се бележе записници тих седница. Изабрали смо Перу Крстића за уредника. Од тога доба мој брат је имао много посла око листа. Ми нисмо ниједан били вични томе послу, и он нам је свуда давао савете: о облику листа и величини, о подели материјала у њему, тј. који ће све чланци и шта све бити у листу заступљено. По распореду рада мени је пало у део да се старам о историјском делу у нашем листу пошто ја имам највише материјала у том погледу. Тај сам материјал скупљао годинама, а нарочито радећи ‘Оглед српске музичке библиографије’ који сам посао радио пуне четири године, те сам обишао све библиотеке и Државну архиву, прегледао готово све наше књижевне листове и др. За неколико наредних бројева нашега листа имао сам готовог материјала. Сав материјал који је за први број био прикупљен прегледао је мој брат осим чланка Богдана Поповића који смо ми, по предлогу мога брата, тражили од г. Богдана, и који је био украс нашем листу. Ми смо на нашим седницама читали своје чланке, поправљали, изостављали, и тек онда носили моме брату, који је обично вршио последњу и најважнију поправку. Чланак Боже Јоксимовића ‘Наше музичке прилике’ није се могао никако поправити, па га је мој брат, са дозволом Боже, из основа преуредио.

В. Р. Ђ.”

Сарадња и редиговање *Музичког гласника* нису били плаћени. Штавише, уредници су из својих средстава водили преписку, коректуру и ревизију, и покривали уопште све непредвиђене издатке.

Међутим, иако су и редактори и сарадници учинили све што су могли да часопис одрже у животу како би писцу историје наше музике пружили што више извора и података, *Музички гласник* је излазио само годину дана.

РАД НА БИОГРАФСКОМ РЕЧНИКУ СРПСКИХ МУЗИЧАРА

Као што је раније поменуто у *Музичком тласнику*, Ђорђевићу је било пало у део да сарађује на рубрици „Оглед биографског речника српских музичара“. Имао је већ нешто прикупљеног материјала, па је ту објавио петнаест биографија са библиографским подацима и литературом; поред тога и доста мањих радова.

Када је *Музички тласник*, нажалост, престао излазити, Ђорђевић наставља рад на биографијама српских музичара. Али, почео је нагло да губи вид и није стигао да дефинитивно обухвати све српске музичаре. У његовој заоставштини овај рукопис је нађен опет под скромним називом: *Оглед биографског речника српских музичара*, а објављен 1950. г. као издање САН, Музиколошки институт, под насловом: *Прилози биографском речнику српских музичара* (в. Списак...). Прилози садрже 46 биографија, од којих су 24 биографије музичких радника Чеха који су на разне начине допринели развоју српске музичке културе.

У приказима овога дела јавиле су се разне примедбе редактору. Викторија де Бреј, слависта и музички фолклориста, добар зналац српског језика, која је била на студијама у Београду, пише: „Ништа није учињено да се ствар допуни и поткрепи, пошто је уредник дао само оне биографије које би се, са мањим изменама и додацима, могле сматрати као комплетне и саме по себи. Резултат је мало и корисно дело као извор, а могло је бити врло значајно да је више проширено“.²² И не само да су незнатне редакторове допуне, већ су, као што библиограф Ксенија Лазић с правом замера, неки музичари изостављени из Ђорђевићевог дела, без довољно убедљивог образложења за учињену селекцију. Исто тако, Лазићева ставља оправдану примедбу зашто је редактор вршио допуне за оно што је рађено и објављено после Ђорђевићеве смрти (1938), и није водио рачуна о ауторовом принципу *de visu*. И др.²³

Томе би се могло додати и ово. Необјашњиво је што је изостављена и година рођења ауторова, и пуно других значајних момената из његова живота и рада. Могло се, поред *Ђорђевићеве аутобиографије* унети много потребних допуна које су Музиколошком институту дате (270 докумената) и редактору стајале на располагању.

22 Victoria de Bray, Contributions towards a biographical dictionary of Serbian musician, *Journal of the International Folk Music Council* (London), 1952. vol. IV, стр. 85–86.

23 Ксенија Б. Лазић, Библиографска делатност Владимира Р. Ђорђевића, *Библиошечар* (Београд) 1966. бр. 1–3, стр. 188–190.

При свем том, и овако непотпуно и окрњено, ово Ђорђевићево дело је добродошло. Оно је драгоценост као извор и основица, или као полазна тачка и путоказ свима онима који се интересују за историју српске музике или раде на њеном проучавању

БИБЛИОГРАФСКИ РАДОВИ

Пишући о Даворину Јенку у *Светлој Цецилији* 1936 (в. Списак...) поводом Јенкове стогодишњице рођења, Владимир Р. Ђорђевић је дао врло драгоцене податке о почецима свога библиографског рада (стр. 4). Он каже: „Има више од двадесет пет година како сам започео прикупљати грађу за српску музичку библиографију. Радећи на томе послу, ја сам прегледао све наше библиографије, радио у јавним библиотекама и имао у рукама, можда са малим изузетком, све српске штампане композиције. Сем тога, ја сам прегледао архиве Народног позоришта у Београду, Музике Краљеве гарде, Београдског певачког друштва и још много других у предратној Србији и Војводини. На тај начин ја сам скупио огромно градиво. Иако, на жалост, ја још нисам у могућности рећи да сам посао потпуно савладао, надам се да је из Библиографије Даворина Јенка мало шта остало неспоменуто”.

Када се има на уму да је у библиографском раду главни Ђорђевићев принцип био да библиографски пописује само оне музикалије које је лично видео, онда му се не може замерити ако нека библиографска јединица није унета. Штавише, захваљујући баш принципу *de visu*, којег се он доследно држао, мора се унапред знати да су библиографски подаци које је пружио потпуно поуздани, па било да се односе на штампане или рукописне музичке радове, било на списе о музици. Уосталом, зна се да је апсолутна потпуност једне библиографије циљ коме се увек тежи, али у пракси не постиже. Тешкоће у библиографском истраживању су непрегледне. О њима Ђорђевић говори у своме *Огледу библиографије српске народне музике* 1931. (*Гласник Етнографског музеја*, стр. 120). Поред осталог, ту су потребне и велике материјалне жртве. Као и у другим правцима свога музичког рада, Ђорђевић је био вољан да их поднесе и за библиографски рад.

О Ђорђевићевој библиографској делатности писала је исцрпно и стручно библиотекар-библиограф Ксенија Б. Лазић,²⁴ откривајући њену праву вредност. Овде ће то бити приказано само у најопштијим потезима.

Још у првим биографијама српских музичара, које је почео да објављује у *Музичком гласнику*, Ђорђевић је почео да даје и библиографске податке о њима. У његовој књизи *Прилози етнографском речнику српских*

24 Наведено дело, *Библиотекар*, Београд, 1966, бр. 1–3, стр. 164–197.

музичара има још више библиографске грађе. А хронолошки преглед његових посебних библиографских радова може се видети у Списку његових штампаних радова.

Познато је да је за време рата из наше Државне архиве највише пропала грађа из доба Кнеза Милоша. Ђорђевић је, међутим, још пре балканских ратова прикупио *Грађу за историју наше музике за време прве владе Кнеза Милоша* (1922). То је први рад те врсте из музичке области код нас и утолико је значајнији.

Исто се може рећи и за његов *Оглед библиографије српске народне музике*, који је и први већи библиографски рад Ђорђевићев, објављен 1931. (*Гласник Етнографског музеја* у Београду, књ. VII, стр. 120–125. И посебно). У то време није било специјалних библиографија у Србији. Зато је појава овог рада још значајнија.

И Библиографија радова Јосифа Маринковића, објављена 1931. године, осамнаест дана после Маринковићеве смрти, исто тако заслужује да буде уврштена у библиографски успеле радове Владимира Ђорђевића.

Мора се подвући да је у *Библиографији радова Даворина Јенка*, 1936, *Светла Цецилија*, (в. Списак...) Ђорђевић дао и садржај збирних дела, а за позоришне комаде библиографске јединице које садрже „нешто више података који су и специфични и неопходни за ову врсту грађе”.²⁵

Највећи и најзначајнији библиографски рад Владимира Ђорђевића је његов *Оглед српске музичке библиографије*. Ауторова скромност, опрезност и савесност диктирали су му да и ову своју најсадржајнију библиографију назове *Огледом*. Довољно је напоменути макар само две позитивне црте његовог *Огледа* да би се добила бар приближна идеја о значају овог дела: 1) Ђорђевић је и ту најдетаљније пописао садржај збирних дела; 2) за израду српске музичке библиографије ратом уништена Народна библиотека је била један од главних извора овом неуморном библиографу. Исцрпно и савесно урађен, *Оглед* сада својим библиографским јединицама на свој начин оживљава тотално изгореле изворе. Милоје Милојевић је рекао да је тај „материјал неоцењив, да је од Ђорђевића сакупљен пажљиво, са интересовањем и познавањем и да ће бити драгоцен доказ историјског развоја наше музике када буде у потпуности у спомен на свога вредног радника објављен”.²⁶ Ово утолико пре што је Ђорђевић за то дело црпео грађу и из друштва „Зора” у Бечу, српских певачких друштава у разним местима Војводине итд. Од ратних пожара и разарања, *Оглед српске музичке библиографије* чува сада трагове многих изгорелих или оштећених извора.

25 Ксенија Б. Лазић, Библиографска делатност Владимира Ђорђевића, *Библиошкар*, Београд, 1966, бр. 1–3, стр. 182–184.

26 Милоје Милојевић, Владимир Р. Ђорђевић, композитор и мелограф, *Полишика*, XXXV/1938, 10799 (23. 6. 1938), стр. 5.

О судбини, удесу и вредности овог најглавнијег библиографског рада о српској музици, има највише да нам каже редактор ове књиге у Предговору приређивача.

ОПШТИ ПОГЛЕД НА РАДНИКА И ЧОВЕКА

Овде ћемо мало застати. Не зато што не би имало шта још да се говори о раднику чији је живот израстао у музици, прерастао у живот за музику и за народ. Преостало је још доста позитивнога да се каже о мелографу, органологу, композитору, музичком педагогу и теоретичару, диригенту и пропагатору српске музике у Француској, о биографу српских музичара и српском музичком библиографу који је увек мислио на опште потребе више него на своје личне, и који је за нашу музичку културу нештедице давао и свој рад и своја лична материјална средства. Могла би се написати велика монографија о Владимиру Р. Ђорђевићу, који никада није говорио о својим заслугама, а доживео је пуно најлепших оцена и у земљи и ван ње. То би и заслужио овај пионир етномузикологије у Србији, који је материјал црпео са терена, из архива и литературе и био испред свога времена. Тако исто, његове културне везе са Ернестом Клосоном, Белом Бартоком, Јанезом Барлеом и *Светом Цецилијом* у Загребу која је, поред осталих листова и часописа у земљи и ван ње, оценила сваки његов нови рад, захтевало би исцрпнији приказ. Али уместо свега тога, засада још само неколико речи о човеку.

Био је велики родољуб. За време ратова своју веома напорну и одговорну дужност начелника Војне станице у Параћину вршио је пожртвовано. Али не треба помислити да је његово родољубље било романтичарско занесењаштво. Напротив, било је реалистичко и конструктивно критично.

„Својом личном, веома симпатичном појавом, он је импоновао свима и уливао поштовање“, каже његов бивши ђак.²⁷

Радио је мирно и без рекламе. Живео повучено и тихо. Није волео велико друштво, али није био мизантроп. Са музичарима и колегама био је у лепим односима. Волео је и малог човека, нарочито сељака, и умео с њиме да разговара. У интимном кругу могао је да буде врло духовит. Волео је и децу, и домаће животиње. Према њима је био веома нежан. Иначе, није марио за велике изливе сентименталности.

Радо је правио дуге шетње са фотографским апаратом у руци и удицом у џепу. Хоби му је био и рад у врту и неговање цвећа.

27 Б. Стојановић, Нав. дело, *Правда*, Београд, 4. 7. 1938.

Никада се није жалио на неправде, као што се није хвалио ни својим успесима. Ко га је ближе познавао и његов многоструко заслужни рад и живот, може осетити искреност речи које је упутио своме брату Тихомиру Р. Ђорђевићу: „Тико, ја сам најсрећнији човек на свету: ни за шта ме савест не гризе, а имам и тебе“. Свој животни радни програм обавио је доиста најсавесније, као нешто што се подразумева а о чему се не говори.

1. 9. 1969. Београд

ЉУБИЦА С. ЈАНКОВИЋ

ЉДФ 2 Владимир Р. Ћорђевић пеца рибу у Љигу

СПИСАК ШТАМПЕНИХ РАДОВА ВЛАДИМИРА Р. ЋОРЂЕВИЋА

Српске народне умотворине. Скупилине из Малог Јасирица. I, II. [Неколико народних мелодија из села Кулине]. — „Побратимство“ [Београд], 1/1892, 4 (април), стр. 16-20; 5-6 (мај и јуни), стр. 23-26.

Српске народне мелодије за мешовити хор. — Прилог „Просветном гласнику“ [Београд], XVII/1896, стр. 1-17. И посебно: Београд, 1896, стр. 17.

Први захтеви за правилно учење пјевања. — „Српска краљевска мушка учитељска школа у Јагодини: Први годишњи извештај 1898-1899“. — Јагодина, 1899, стр. 21-23.

Пјешања за прикупљање музичких обичаја у Срба. [У заједници са Божидаром Јоксимовићем]. — Прилог „Караџићу“ [Алексинач], 1/1899, стр. VI+1-26. И посебно: Београд, 1899, стр. VI + 1-26.

Школа за виолину. Св. I. — Јагодина, 1899, стр. 3-48. [Девет издања: II. — Јагодина, 1905, стр. 50. III. — Јагодина, 1910, стр. 50. IV. — Јагодина, 1912, стр. 50. V. — [s. l.], 1920, стр. 50. VI. — [s. l.], 1921, стр. 50. VII. — Београд, 1924, стр. 50. VIII. — Београд, [1931], стр. 50. IX. — [s. l. s. a.], стр. 50.

Из методике пјевања у Народној школи. Предавање учитељству у Белици, Левчу и Темнићу. — „Прилози народним школама у Белици, Левчу и Темнићу на завршетку XIX века“. Уредио Јосиф В. Стојановић, надзорник народних школа. — Београд, 1901, стр. 117-127.

Литургија недељна или празнична кад се пјева „Блажени“. Српске црквене народне мелодије. За мушки хор. — Јагодина, 1903, стр. 22. [Два издања: II. — Београд, 1926, стр. 20.]

Небо моје. За сопран или тенор уз пратњу гласовира. [Рађено у Бечу 1896], — Јагодина, 1904, стр. 3.

Дилбер Ана и Ко ће као љубав. Две песме уз пратњу гласовира. — Јагодина, 1904, стр. 4.

Три српска кола [Гинино, Узданица, Вељино]. За гласовир. — Јагодина, 1904, стр. 4.

Чежња. Мазур за гласовир. — Јагодина, 1904, стр. 5.

Драге усјомене. Валцер за гласовир. — Јагодина, 1904, стр. 6.

Свађа комшиница. Скерцо за две флауте. — Јагодина, 1904, стр. IV.

Српске народне мелодије. За мешовити или мушки хор. [у 8 свезака и у свакој по 30 мелодија].

Св. 1. — Јагодина, 1904, стр. 14. [Два издања: II. — Београд, 1928, стр. 14].

Св. 2. — Јагодина, 1904, стр. 14. [Два издања: II. — Београд, 1928, стр. 14].

Св. 3. — Јагодина, 1907, стр. 14. [Два издања: II. — Београд, 1928, стр. 14].

Св. 4. — Јагодина, 1907, стр. 14. [Два издања: II. — Београд, 1928, стр. 14].

Св. 5. — Јагодина, 1907, стр. 14. [Два издања: II. — Београд, 1928, стр. 14].

Св. 6. — Београд, 1921, стр. 14.

Св. 7. — Београд, 1921, стр. 14.

Св. 8. — Београд, 1921, стр. 14.

Збирка дечијих пјесама у један, два, три, и четири тласа. За ученике основних школа. — Јагодина, 1904, стр. 56. [Два издања: II — Јагодина, 1906, стр. 56].

Мешовићи и мушки хорови. Св. I. — Јагодина, 1904, стр. 14.

Сшаро бугарско црквено пјевање. — „Дело“ [Београд]. X/1905, књ. 36/2, стр. 265–266.

Тридесет сръбских итара за виолину. Св. I. — Јагодина, 1905, стр. 14. [Два издања: II. — Београд, 1928, стр. 14],

Die Braut muss billig sein [или Алилова љубав]. Ein bosnisches Singspiel von Friedrich S. Kraus. Musik von Vladimir R. Gjorgjević. — Leipzig, 1905, стр. 105. [Партитура за велики оркестар].

Збирка одабраних пјесама у један, два, три или четири тласа. За школску омладину. — Јагодина, 1909, стр. 98. [Пет издања: II. — Београд, 1920, стр. 91. III. — Београд, 1921, стр. 91, IV. — Београд, 1924, стр. 91. V. — Београд, стр. 91].

Лишурџија за два женска тласа. [Црквене мелодије]. 1909. [Три издања]. Недостају остали подаци.

Лишурџија недељна или празнична кад се пјева „Блажени“. За два гласа за ученике основних и средњих школа. — Јагодина, 1909, стр. 16. [Три издања: II. — [s. l.] 1920, стр. 16. III. — Београд, 1926, стр. 16].

Виолински албум. — Јагодина, 1910, стр. 36. [Два издања: II. — Београд, 1928, стр. 36].

Рудар. Речи од Ст. Витаса. За мушки хор. — Београд, 1910, стр. 4.

За време првог светског рата као избеглица од 1915–1918. штампао:

Deux marches serbes pour piano. — Bordeaux, 1917, стр. 4.

Trente dances serbes pour piano. — Bordeaux, 1918, стр. 19.

Trente-cinq chansons populaires serbes pour piano avec chant ad libitum. — Bordeaux, 1918. [Два издања II. — Bordeaux, [s. a.] стр. 28.

Мешовићи и мушки хорови. Св. II. [Укупно 19 хорова]. — Београд, 1921, стр. 38.

Композиције за пјевање уз пратњу клавира. [Укупно 11 композиција]. — Београд, 1921; стр. 26.

Nevolje naše narodne muzike. — „Nova Evropa“ [Zagreb], 1922, VI 3–4, [21. IX], стр. 79–81.

У Музичком тласнику [Београд] за 1922. годину, у рубрици *Оглед Биографској речника наших музичара*, изишле су следеће биографије: Јована Ђ. Иванишевића, бр. 1, стр. 45; др Јована Пачуа, бр. 2, стр. 3–4; Мише Тојаловића, бр. 3, стр. 3; Аксенија Максимовића, бр. 4, стр. 3; Милана Миловука, бр. 5, стр. 4; Сшаноја Ј. Николића, бр. 6, стр. 4; Драгушина Чижека, бр. 7, стр. 4–5; Јосифа Вовеса и Антонија Ђорђевића-Вовеса, бр. 8, стр. 4–5; Исидора Бајића, бр. 9, стр. 5; Роберта Толинџера, бр. 10, стр. 5; Николе Ђурковића, бр. 11, стр. 45; Хуџа Доубека, Јосифа Слободе и Бојумила Слободе, бр. 12, стр. 5.

У истом Гласнику за 1922: *Грађа за исшорију наше музике за време Кнеза Милоша (1815–1839)*, бр. 9, стр. 4–7; бр. 10, стр. 4–5; бр. 11, стр. 1–4; бр. 12, стр. 3–5.

у истом Гласнику за 1922. под шифром В.: *Порекло Јосифа Руњанина*, бр. 1, стр. 6; „Павлимир“ у Мосшару, бр. 1, стр. 6; *Црквена музика у Београду у половини XVII века*, бр. 1, стр. 7; *Црквено ношнo пјевање у Трсш, Боки Кошорској и Дубровнику*, бр. 1, стр. 7; *Бојобoј Ашанацковић и наша народна музика*, бр. 5, стр. 5; *Франц Лисш у дневнику Јована Ђорђевића*, бр. 6, стр. 4 и многе друге ситније ствари.

- Засвира фрула*. За мешовити хор. — [s. l.] 1923, стр. 4.
- Turski elementi u našoj muzici*. — „Nova Evropa“ [Zagreb], 1923, VII/15 [21 V] 469–470.
- O kompozicijama Brankovih pesama*. — „Nova Evropa“ [Zagreb] 1924 1X/4 [1. II], стр. 126–127.
- Ойшша теорија музике*. — Београд, 1924, стр. 60. [Два издања: II — Београд 1930, стр. 60].
- Скојске тајдарције и њихови музички инструменти*. — Гласник Скопског научног друштва [Скопље], 1925 [1926!], 1/2, стр. 383–396. И посебно: Скопље, 1926.
- Народна певанка*. [Укупно 250 мелодија]. — Београд, 1926, стр. 197.
- Крајко уџуштво за предавање нојној певану у основној школи* — Београд, 1927, стр. 30.
- Nekoji dečji narodni instrumenti*. — „Sveta Cecilija“ [Zagreb], XXII/1928, 5 [септ.-окт.], стр. 1–5. И посебно: Београд, 1928, стр. 5.
- Певанка за ученике основних и учишеских школа у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца*. — Београд, 1928, стр. 80.
- Срјске народне мелодије*. [Јужна Србија]. Укупно 428 мелодија. — Скопље, 1927, стр. 154. — Књиге Скопског научног друштва. Књ. I.
- Неколико речи о ирању и певању у Херцеј-Новоме*. — „Гласник Етнографског музеја у Београду“ [Београд], 1929, IV, стр. 18–28. И посебно — Београд стр. 18–28, [П.о.].
- Тридесет и пет срјских народних песама за клавир са певањем ad libitum*, Св. II. — [s.l.], 1930, стр. 24.
- Један пројекат наставној програма из нојној певану у нижој и вишој основној школи*. — „Учитель“ [Београд], 11 (44)/1931, 8 [април], стр. 589–597. И посебно: Београд, 1931, стр. 10.
- Оглед библиографије срјске народне музике*. — „Гласник Етнографског музеја у Београду“ [Београд], VI/1931, стр. 120–125. И посебно: Београд, 1931, стр. 6.
- Литургија кад се пева „Блажени“ и Оговарање при резању колача и водоосвећењу*. За мешовити хор. Црквене народне мелодије. — Београд, 1931, стр. 24.
- Срјске народне мелодије*. [Предратна Србија]. [Укупно 597 мелодија.]. — Београд, 1931, стр. 150.
- Библиографија радова Јосифа Маринковића*. — „Српски књижевни гласник“ [Београд], Нова серија, XXX/1931, 3, [1. јуни], стр. 238–240.
- Хорови у два и три тласа*. [Укупно 40 већих и мањих хорова]. — Београд, 1933, стр. 32.
- Срјске ипре за виолину*. [Укупно 126 игара]. — Београд, 1933, стр. 30.
- Народне ипре за гудачки оркестар*. [Укупно 55 игара]. — Београд, 1934, стр. 52.
- Davorin Jenko (1835–1914)*. — „Sveta Cecilija“ [Zagreb], XXX/1936, 1, стр. 7–13, — И посебно: Zagreb, 1936, стр. 8. [П.о.].
- Дуети за две виолине*. — Београд, 1938, стр. 26.
- Прилози биографском речнику срјских музичара*. — Београд, 1950, стр. VIII+70+1. — Српска академија наука, Посебна издања, књ. CLXIX, Музиколошки институт, књ. 1.
- Оглед срјске музичке библиографије*. — Београд, 1969, стр. 284. — Издање Народне библиотеке СР Србије.

Литографисан рад:

Српске композиције које су певали ученици српских школа у Ници и Сен-Жану и Болие-у под управом Влад. Р. Ђорђевића. [Укупно 15 композиција]. – [s. l. s. a.] Издање школско, стр. 28.

Текст *Владимир Р. Ђорђевић – пионир етномузикологије у Србији* Љубице С. Јанковић и *Списак штампаних радова Владимира Р. Ђорђевића* преузети из:

ЂОРЂЕВИЋ, Владимир Р. *Оглед српске музичке библиографије до 1914. године*, Београд: Нолит, 1969.

БИБЛИОТЕКА ВЛАДИМИРА ЂОРЂЕВИЋА

Радмила Милинковић

Звездана Стојкановић

Олга Оташевић

Игор Радета

Факултет музичке уметности, Библиотека

Библиотека Владимира Ђорђевића поклоњена је Музичкој академији 1938. године, заједно са орманом у коме се и данас чува. У дневнику Љубице Јанковић, Ђорђевићеве сестричине, налазимо белешку о дану када је академик Тихомир Ђорђевић поклатио библиотеку свог покојног брата Владимира Музичкој академији у Београду: „У подне је г. Коста Манојловић, ректор Музичке академије, дошао са два човека у. Тикиној кући због преноса у. Влајкове библиотеке. [...] У. Тика се много узбудио кад су однели ствари. Дана му је за ручком говорила да је то ипак најбоље што је могао са заоставштином учинити, најбоље од свих могућности које су му се пружале [...]. Да је поклатио некој музичкој или другој којој школи, било би мање изгледа на добро чување него овде. Ово је највиша музичка установа, а млада, тек отворена. Ректор је, изгледа, пун добре воље да лепо уреди Академију и да је снабде потребним књигама.”¹

Збирка је у Библиотеци Музичке академије (данас Факултета музичке уметности) инвентарисана са 1196 инвентарских бројева. Међутим, прави обим Ђорђевићеве библиотеке је нешто већи,² јер су у време инвентарисања (1947. година) вишетошне публикације уписиване под једним инвентарским бројем, као и фасцикле у којима је груписан већи број рукописа и различитих докумената. Када говоримо о формалним карактеристикама збирке, потребно је рећи да су публикације сигниране по растућем броју, у три низа који се разликују по префиксу „Д”, „ВД” и „Р”.³ Ове словне ознаке имају практичну функцију локацијског податка у оквиру великог ормана у коме се библиотека чува. Делови означени са „Д”, „ВД” садрже готово искључиво штампане публикације (књиге, музикалије и часописе), мали број рукописа и неколико фасцикли архивске грађе (програми концерата, исечци из новина). Не постоји оштра садржајна разлика између ових сегмената: док део означен „Д” садржи више књига из области етнологије и белетристику, у делу „ВД” доминирају музикалије, нарочито дела српских стваралаца и књиге о музици. Ова два дела библиотеке су у годинама након инвентарисања каталогизирана у лисном каталогу, а од 2011. године и у електронском каталогу. Трећи сегмент библиотеке, у коме се налазе рукописи („Р”), фотографије, грамофонске плоче и дипломе, раније је био само делимично инвентарисан, а током 2019. године први пут каталогизиран у електронском каталогу.

Нумерацију низова дао је сам Ђорђевић, који је краснописом исписивао бројеве на публикацијама и на папирним фасциклама у које је увезивао броширане публикације мањег обима (броја страна). У појединим случајевима је више публикација повезивао у тврдо корицене адлигате. Оваква формална

1 Љубица С. Јанковић, Боловање и смрт Владимира Р. Ђорђевића (дневничка белешка за 17. октобар 1938), у: *Белешке*, Београд, аутор, б. г, Библиотека Владимира Ђорђевића, ФМУ.

2 Прецизан број јединица биће јасан када се заврши комплетна каталогизација у електронском каталогу, која је у току.

3 Сам Ђорђевић је сигнирао своју библиотеку, једино нисмо сигурни да ли су ознаке „Р” на рукописима додате по пријему на Музичку академију.

[illegible]

Српске народне мелодије

уређеност библиотеке не сведочи само о систематичности и уредности њеног власника, већ можда и о Ђорђевићевој визији да збирку преда у наслеђе народу коме је свом душом припадао. На више публикација налазимо његове белешке којима објашњава околности у којима су поједина дела објављена, или околности извођења композиција и слично. Маргиналије су можда биле врста подсетника за самог Ђорђевића, али је њима истовремено остварио комуникацију са савременим корисницима – истраживачима, пружајући им обиље јединствених информација. Нама су ове белешке биле драгоцене, јер је кроз њих Ђорђевић постао наш тихи саветник при одабиру грађе за изложбу.

Рукописна грађа свакако представља део фонда који на најнепосреднији начин открива специфичност Ђорђевићевог рада. Она обухвата мелографске записе са терена (текстове и мелодије народних песама), али и њихове обраде за различите извођачке саставе.

Ту се налазе и аутографи Ђорђевићевих оригиналних композиција, као и преписи дела других аутора. Фасцинира преданост са којом је Ђорђевић успевао да прикупи дела готово свих композитора претходника и савременика, који су својим стваралаштвом обликовали развој српске уметничке музике. Тако налазимо препис Рандхартингерове *Лишурђије* (Randhartinger, Benedict 1802–1893) – једне од првих хорских композиција које су ушле у богослужење Српске православне цркве крајем четрдесетих година 19. века.⁴

Препис Рандхартингерове *Лишурђије* налази се у албуму који је Ђорђевић насловио *Разне рукописне ноте за хор и композиције Биничкој, Јоксимовића, Мокрањца, Маринковића, Корнелија Станковића и др.* (R 28, Библиотека Владимира Ђорђевића).⁵

Ђорђевић своје уредне преписе приређује у обимне тврдо укоричене албуме, од којих неки имају више од стотину страна. Претпостављамо да је албуме користио у настави, али су они вероватно били резултат процеса преданог прикупљања и бележења грађе коју ће касније Ђорђевић описати у свом *Опледу српске музичке библиографије до 1914. године* (Београд, 1969).

Како вероватно није могао да набави штампано издање једне од најстаријих објављених партитура са текстом на црквенословенском језику, *Пјесму високојпреосвјачењејшему и Високосвјојчејшему Господину Јосифу Рајачић* из 1842. године,⁶ Ђорђевић је урадио свој препис у коме је прерадио двогласни оригинал за четворогласни мушки хор. (Библиотека Владимира Ђорђевића, R 1/2)

4 Danica Petrović, Duhovna muzika u Srpskoj crkvenoj opštini u Trstu, *Muzikološki zbornik*, XXV, 1989.

5 Један препис чува се у Музиколошком институту САНУ, види: Александар Васић, Архив Музиколошког института САНУ: колекција докумената, аутографа, преписа, старих нотних издања и фотографија, *Музикологија*, 10, 2010, стр. 78.

6 [Пешта], Иждивеніємъ пакъ єдногъ дѣйствителногъ члена Матице Сербске, [1842].

[illegible]

1(2)

Adagio.

Песня Петра Петровича Сремоподлужанина
(Отца моего брата-господина).

Поминикало до ариги
"Тот Сербин..." Матфей Паушица,
1892 год

Тенор

Бас

ра и цер-кве сла-ва, о-му-со! Серб-ска пош, и ив-смонь

вы-сит сла-ва, о-му-со! Ты не ишч, р-смонь.

ИЗ ЗАОСТАВШЕГО
ВЛАДИМИРА Р. БОРБЕВИЧА
ПРОФЕСОРА МУЗИКЕ
ПОКЛОН

2 Приштинѣ весне днатошв-
И милоѣ лѣта жарѣ-
Есени плоче днатошв
Ожѣ, Вршавѣ есиѣ как дарѣ

3 Остатенѣ мѣда
Па дѣше красотѣ,
Осваѣ днатошв сѣрѣ,
И слади добротошв.

4 О Небо щедро лѣта,
Даруѣ му премошв,
За Сербскѣй родѣ прохвѣта,
Посланѣ в ошѣ бѣга!!

БЕЛАНТОВИ
МУЗИЧКЕ АКАДЕМИЈЕ
15.356

Песня Петра Петровича Сремоподлужанина

Нотна свеска са натписом на коричној страни „I виолина: оркестар Влад. Р. Ђорђевића у Јагодини“ (Библиотека Владимира Ђорђевића R 5) представља занимљив и вредан документ. Белешка на полеђини корица: „Примерак за Вл. Поповића, учен. учит. шк.“ указује на то да је нотна свеска са исписаном деоницом прве виолине (у оркестру) за више композиција била намењена ученику Владети Поповићу. Претпостављамо да је сваки ученик, члан школског оркестра, имао сличну свеску са исписаном деоницом инструмента који је свирао. Терминологијом музичког библиотекарства, свака од њих јесте албум оркестарских студија. Међутим, ова нотна свеска истовремено представља и врсту музичког споменара, јер су композиције преписивали различити ђаци, исписујући и личне поруке своме другу. Тако испод преписа *Арлекина и Коломбине*⁷ ђак чији је потпис нечитак, али се надимак јасно разазнаје – „Рационалац“, пише следећу посвету: „Драги Влајко! Кад тис моје име у заборав крене, ти одсвирај ово па се сети мене.“

Оркестар матураната Мушке учитељске школе у Јагодини 1907/1908

⁷ Antony Lamotte, *Arlequin et Colombine: fantaisie caracteristique pour orchestre op. 1020*. Преписивач је вероватно случајно погрешно написао фонетски облик наслова.

399 (100)

ПРОГРАМ

КОНЦЕРТНОГ САСТАНАКА
„БАЧКЕ ДРУЖИНЕ“
СРПСКЕ ГИМНАЗИЈЕ у St Jean 9me

24-ФЕБРУАРА 1916

БИБЛИОТЕКА
МУЗИЧКЕ АКАДЕМИЈЕ
ИНВ. БР. 15575

ВЛАДИМИРА Р. БОРБЕВИЋА
ПРОФЕСОРА МУЗИКЕ
ПОКЛОН

из ЗАОСТАВШТИНЕ
ВЛАДИМИРА Р. БОРБЕВИЋА
ПРОФЕСОРА МУЗИКЕ
ПОКЛОН

Hôtel Bristol

1. Б. Борбевит: L'heroine se bat - мажор - едина ексектор
2. Мил: Le chant du desert - глас хор
3. Тајт: Сокољка химна - Моцарта: II. руковити глас акомпани
4. М. Тојук: Плави трост рецитије В. Тојук
5. Јано: Бугије са групе глас М. Марковић
6. Gustave Mahler: Nadja-Szardas опера Septuor
7. Б. Борбевит: Весели жауци - ексектор
8. Тајт: Надајте браћо - глас акомпани
9. Тојук: Хи! - хор
10. Лист: I. пародје соко акомпани Д. Крејт
11. Бисени: Тоса соко акомпани глас М. Марковић
12. Тајт: Вилена песма глас хор
13. В. Мил: Вилена химна од Саве до Саве рецитије М. Савић
14. Бачек: La Vassarelle масе опера Septuor

Хрваџа и ексектор Ј. В. Борбевит

Почетак тачно у 3 часа по тогме

Председник гласови
Василевит

Програм концертног састанка
„Бачке дружине“, одржаног 24.
фебруара 1916. године у Болијеу

Као и рукописна, и архивска грађа на аутентичан начин представља личност и делатност Владимира Ђорђевића. Програми концерата, улазнице, плакати, фотографије и исечци из новина који се чувају на Факултету музичке уметности додатно осветљавају и боје живим бојама различите периоде Ђорђевићевог живота, али упечатљиво одсликавају и дух времена у коме су настале.

Штампана грађа из Ђорђевићеве библиотеке пружа слику композиторових интересовања, али и веома вредан преглед српског музичког стваралаштва од средине 19. века до тридесетих година 20. века – композиције српских композитора различитих жанрова, затим књиге о музици, чланке и уџбенике домаћих аутора, те комплете музичких часописа. Ђорђевић је сакупљао и дела из области етнологије, белетристику, актуелну инострану литературу из области теорије о музици, партитуре композиција европских стваралаца од периода ренесансе до позног романтизма и салонске музике са почетка 20. века. Међутим, овог пута се фокусирамо на део фонда који чува национално музичко наслеђе, а будући да се грађа коју описујемо представља на изложби, један од критеријума нашег одабира била је и визуелна лепота публикација.

Примерак *Светосавске ѿјесме* садржи посвету композитора Јована Пачуа (1847–1902) Милошу Цветићу (1845–1905), драмском писцу, глумцу и редитељу: „Своме пријатељу Милошу Цветићу у знак сећања на лепша времена Др Ј. Пачу”. Кратка порука сведочи о носталгији композитора, а стилизовани Пачуов потпис употпуњује пажљиво дизајнирану насловну страну.

Снежана Петра Крстића (1877–1957), бајка у једном чину с певањем, показује да су се српски композитори са почетка 20. века обраћали различитим музичким жанровима.

Ђорђевић је за своју библиотеку сакупљао дела српске црквене музике настале од четрдесетих година 19. века надаље. Међу њима је и примерак штампане литургије Исидора Бајића⁸ са посветом композитора: „Поштовани г. колега Влад. Р. Ђорђевић пријатељем поштовани Исидор Бајић.” Партитура *Литургије* Петра Крстића издата је код чувеног „Јургенсона”⁹ и садржи посвету композитора: „Влајку, П. Крстић”. Сам Ђорђевић је забележио традиционалне црквене напеве, хармонизовао их за мешовити, мушки и дечји хор. Више рукописних и штампаних верзија његове литургије такође се чува у Библиотеци.

Прегледајући и проучавајући ову Библиотеку стекли смо утисак да смо заиста упознали Владимира Ђорђевића као посвећеног и свестраног посленика на пољу српске музичке културе – учитеља музике, композитора, мелографа, библиографа, диригента. Грађа која се чува у Ђорђевићевој библиотеци живописно представља његове разноврсне делатности.

8 Бајић, Исидор, Божествена литургија: по српском народном напеву: за мешовити лик, б. м., б. и., б. г. Библиотека Владимира Ђорђевића VД 28/3.

9 Р. Jurgenson (на руском: П. Юргенсон) – почетком 20. века највећи музички издавач у Русији.

Милан Миловук, *На бреју савском*,
полка за клавир

Ваше пружање
Милош Вештић
у знак сећања на негову вољњу

Бр. 25

ВРЛОЈ СРПКИЊИ
МНОГО ЗАСЛУЖНОЈ ГОСПОЊИ НИНИ ПЕТРОВИЋИ
ПРЕДСЈЕДНИЦИ ВЕЛ. НИКИНДСКЕ ДОБРОТВОРНЕ ЗАДРУГЕ СРПКИЊА

СВЕТОСЛАВСКА
ПЈЕСМА
ЗА ГЛАСОВИР НАПИСАО

Д^р. ЈОВАН ПАЧУ
ЗАГРЕБ ЦИЈЕНА 2 КР.

А MADAME NIŃA PETROVIĆ
AIRS SERBES
N°. 4.
POUR LE PIANO
PAR
DR JOVAN PAČU
AGRAM, PRIX 2 CR.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА У ЗАГРЕБУ. TIPOGRAFIE SERBE, AGRAM.

ЛИТ. МАТИЋ, ЗАГРЕБ

17-798

Јован Пачу, Свешосавска пјесма

Петар Крстић, *Снежана*

МУЗИЧКО-ПЕДАГОШКИ РАД

Склоност Владимира Р. Ђорђевића према педагошком раду испољила се још док се као ученик Учитељске школе ангажовао као хоровађа. Након школовања у Бечу и Прагу, трудио се да делује и као музички просветитељ те је допринео да Мушка учитељска школа у Јагодини буде „главни центар развита музике у Србији”¹⁰ на међи векова, тиме што је формирањем хора и оркестра у сваком разреду образовао многе генерације. Једанаест година након завршетка високих студија, Ђорђевић свој педагошки допринос даје и Београду где хонорарно предаје и музичко-теоријске предмете, а ову делатност наставља и у Првом светском рату у Француској.

Званичан почетак Ђорђевићевог педагошког рада обележен је једним писаним есејом (написаним ради полагања учитељског испита 1895. године који је, ипак, положен и без овог писменог дела) који похрањује Библиотека ФМУ: *Виолина и леђимични преглед виолиниста до 19. века*. Ђорђевић је на рукопису накнадно додао белешку у којој објашњава да је у бомбардовању Београда погођена кућа у којој је живео са братом Тихомиром, те је одређен број рукописа, међу којима и овај, пострадао у кућној библиотеци. На рукопису налазимо неколико рупа од шрапнела.

Библиотека Факултета музичке уметности чува поједине дидактичке рукописе из хармоније који су очигледно коришћени у настави, као и неколицину рукописа који садрже текстове касније објављених монографских публикација. Чињеница да су ови текстови заокружени, те да су многи можда коришћени као припрема за штампу,¹¹ говори нам о посвећеном раду ствараоца који, у просветитељском маниру, музичком знању приступа са пуном озбиљношћу, са намером да своја сазнања објави, на опште добро.

10 Љубица С. Јанковић, Владимир Р. Ђорђевић: пионир етномузикологије у Србији, У: Владимир Р. Ђорђевић, *Отглед српске музичке библиографије до 1914. године*, Београд, Нолит, 1969, 20.

11 На ову чињеницу нам указује срећеност текста, уредне исправке, али и идентичност са објављеним издањима. Поједина издања имају и илустрације или вијете начињене ауторовом руком, које су штампари следили при осмишљавању дизајна корица.

БИБЛИОТЕКА
МУЗИЧКЕ АКАДЕМИЈЕ
ИНВ. БР. 15456

ИЗ ЗАОСТАВИНИ
ВЛАДИМИРА Р. БОРБЕВИЋА
ПРОФЕСОРА МУЗИКЕ
ПОКЛОН

Ручна књига
из
Науке о хармонији.
у првом реду за
музичке и уметничке школе
од
Д. Морица Бросига

крал. директора музике, урбеног капелника, учес.
и крал. академског инспектора за урбену музику
у Бреслави, глав. крал. академије св. Цецилије у Риму,
ријетер крал. крајског одреда урбеног орла и т. д.

Прво исправљено издање.

1882.

прело

Влад. Р. Борбев

Мориц Бросиг,
Ручна књига из науке о хармонији...
(превод)

Претпостављамо да најстарији Ђорђевићев рукопис неке књиге које Библиотека Факултета музичке уметности поседује, истина, недовршен и необјављен, јесте делимичан превод са немачког приручника из хармоније Морица Бросига (Moritz Brosig, 1815–1887). Ђорђевић је имао увид у треће (и последње) издање ове књиге из 1882. године, те претпостављамо да је превод, тада актуелне студије, настао у току или непосредно након Ђорђевићевог школовања у Бечу (1893; 1895/96), јер штампани примерак ове књиге на немачком није заступљен у његовој личној библиотеци, упркос чињеници да су у њој присутне многе књиге немачких музиколога и теоретичара.

Преостали рукописи, одмах и штампани, датирају из друге половине двадесетих година, што указује на то да се стварању теоријске литературе Ђорђевић посветио у потпуности тек након пензионисања 1924. године.¹² Посебно се издваја Ђорђевићев предговор за *Српске народне мелодије (Јужна Србија)* (1927), као и рукопис француског предговора („Introduction”) Ернеста Клосона (Ernest Closson, 1870–1950) за исту збирку песама, писан руком белгијског музиколога.

Осведочена пријатељска наклоност Клосона према Ђорђевићу и српској народној музици претходно је нашла одраза у Клосоновом опсежном есеју *Chansons populaires serbes* (1920), који се у облику сепарата налази у Библиотеци Владимира Ђорђевића, као и Ђорђевићев рукопис превода овог текста на српски језик.

Занимљиво је, што посебно истиче и Љубица С. Јанковић, да је Ђорђевић визионарски пропагирао могућност предавања нотног певања у основној школи, „и ако у ужој Србији још нико није на то мислио”,¹³ те тако настају *Крајко уџуштво за предавање нотног певања у основној школи* и *Један пројекат наславног програма из нотног певања у нижој и вишој основној школи*, писан на молбу уредника Учишља.

Од педагошке литературе срећемо још и рукопис првог издања *Опште теорије музике* из 1920. године.

Ђорђевић је у својој библиотеци поседовао и педагошку литературу других аутора која се тиче најмлађих ученика.

Народна ђеванка (1926) Владимира Ђорђевића са собом носи много ширу приповест од једне збирке народних мелодија, како на први поглед може изгледати. Њен значај и утицај обухвата неколико различитих делатности једног од најзначајнијих српских културних радника. Креативни потенцијал Ђорђевића реализован је у вештом организовању обимне и хетерогене грађе, као и њиховој опрезној и уметнички-занатској транспозицији. Мелографски захват огледа се у систематичној и исцрпној структурисаности народне грађе, као и у тежњи ка „апсолутно тачној” репрезентацији записа, како је то сам

12 Од ранијих штампаних издања који се тичу наставе можемо издвојити пет издања *Збирке народних песама у један, два, три и четири тласа* (прво издање је из 1909) које је аутор „удесио за школску омладину”.

13 *Истио*, 21.

VĐ 381

Бр. 381

КАТ. П. ШАРЧЕВИЋА

ДЕЧЈЕ ИГРЕ

И ГИМНАСТИКА

КЊИГА ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ
МУШКЕ И ЖЕНСКЕ ДЕЦЕ

СА 100 СЛИКА
ПО ШКОЛСКОМ ПРОГРАМУ

ДРУГО ПОПРАВЉЕНО ИЗДАЊЕ

Препоручено од Главног Просветног Савета за поклањање ученицима
народних школа о годишњем испитију и за јачке књижнице
од 28. фебруара 1902. године ПБр. 2377.

ИЗДАЊЕ

ДВОРСКЕ КЊИЖАРЕ
МИТЕ СТАЈИЋА
У БЕОГРАДУ

Цена 2 динара

Кат. П. Шарчевић,
Дечје игре и гимнастика

српски етномузиколог-пионир формулисао. Даље, друштвена вредност *Народне ђеванке* у погледу потпуне доступности музичког фолклора српског, хрватског и словеначког народа особама са посебним потребама, у овом случају слепима и слабовидима, добија сасвим посебан квалитет када се сагледа у контексту међуратног периода тадашње Краљевине СХС и Краљевине Југославије.¹⁴

Народна ђеванка, штампано издање

¹⁴ Педагошки рад са слепим и глумонемим особама у нашој тадашњој земљи утемељио је Вељко Рамадановић (1874–1943), који је и уредио *Народну ђеванку* на Брајевом писму. Она је само једна од многобројних публикација које је Рамадановић приредио у првој половини 20. века. Након чак и летимичног погледа, јасно је да је угледни српски филантроп и педагог објављујући издања на Брајевом писму формирао литературу за сопствену школу (данас Школу за ученике оштећеног вида „Вељко Рамадановић“) насталу у вихору Првог светског рата, што њену појаву чини још величанственијом, а тиме и саму *Народну ђеванку*.

Треба имати у виду да је, приликом састављања *Певанке Ђорђевић* користио велики број извора: сопствене записе и њихове обраде (*Trente-cinq Chansons populaires serbes pour piano*, *Српске народне мелодије* св. 1–8, *Композиције за пјевање уз праћњу клавира* и *Збирку одабраних пјесама*), мелодије из Мокрањчевих *Руковeћи*, *Србске народне пјесме* Корнелија Станковића, *Албум пјесама* и *Српску музичку библиотеку* Исидора Бајића, *Збирку 200 српских итара и пјесама* Ст. Ј. Николића, *Кола Божидача* Јоксимовића, Лжичарев *Албум хрватских најјева*, *Смешу народних пјесама* Јосифа Слободе и многе друге.

Записи у матичном издању *Народне пјеванке* су једногласни са комплетним текстовима. Многе од песама се појављују у различитим аранжманима, између осталих и за глас и клавир као у рукописној музикалији *Тридесет и пет српских народних пјесама* – св. 2. Коначно, два тома великог формата *Певанке* на Брајевом писму употпуњују различите верзије мелографског и поетичког подухвата Владимира Р. Ђорђевића.

БИБЛИОТЕКА
МУЗИЧКЕ АКАДЕМИЈЕ
МИБ. БР. 15-506

ИЗ ЗАСТАВЛЕНИХ
ВЛАДИМИРА Р. БОРЂЕВИЋА
ПРОФЕСОРА МУЗИКЕ
ДОКЛОН

НАРОДНА ПЕВАНКА

САСТАВИО
ВЛАД. Р. БОРЂЕВИЋ

Књ. I.

ЗА SLEPE SPREMIO
VELJKO LJ. RAMADANOVIĆ
UPRAVNIK DOMA SLEPIH KRALJA ALEKSANDRA I.

Štampano u Prvoj Jugoslovenskoj
Štampariji za slepe

„NOVA SVETLOST“

Народна певанка, издање
на Брајевом писму

ОРИГИНАЛНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ВЛАДИМИРА Р. ЋОРЋЕВИЋА

Богата професионална биографија Владимира Р. Ћорђевића подразумева и композиторски рад. Осим хармонизације народних мелодија, написао је велики број оригиналних композиција за различите музичке инструменте, камерне саставе, хорске композиције за децу, омладину и одрасле. Стварао је „за широке народне слојеве у народном духу и његове су композиције налазиле одјека”¹⁵. Извођене су у Србији, али и у иностранству, а биле су и на репертоару српских хорова у избеглиштву у Француској за време Великог рата.

Библиотека Факултета музичке уметности у Београду, осим штампаних музикалија, чува и рукописе оригиналних композиција Владимира Р. Ћорђевића, често у више верзија. Ћорђевић је себе представљао најпре као учитеља музике и у великој мери је био посвећен компоновању за децу и омладину. Његови класични хорови за младе били су редован део репертоара на школским приредбама.

Смеша децјих ђесама за трогласни децји хор касније је уврштена у збирку *Српске композиције које су певали ученици српских школа у Ници, Сен-Жану и Болијеу* током Великог рата.

Марш *Узданица* је „можда најполетнија и веома омиљена његова композиција”¹⁶. Овај марш Ћорђевић је посветио својим ђацима Учитељске школе у Јагодини, а назвао га је по називу ђачке литерарне дружине. Библиотека ФМУ чува оркестарску партитуру и деонице *Узданице* у рукопису. На основу концертних програма и плаката, који се такође чувају у Ћорђевићевој библиотеци, закључујемо да је марш често извођен. Један такав плакат најављује Концерт са игранком 1905. године у Ћуприји. Ту видимо да су истом приликом, осим марша *Узданица*, изведени одломци новог комада с певањем *Невеста мора бити јефтина или Алилова љубав* (*Die Braut muss billig sein*) Фридриха С. Крауса за који је музику компоновао Владимир Ћорђевић. У чланку „Српска музика пред страним светом”, који је Ћорђевић исекао из новина (*Штампа* од 19. октобра 1905. године) видимо да ће „Abendlied” из овог „босанског зингшпила” изводити чувена дворска певачица госпођица Шенбергер.

¹⁵ Љубица С. Јанковић, Владимир..., 18.

¹⁶ *Исхо*.

[illegible]

Смеша гечјих ђесама

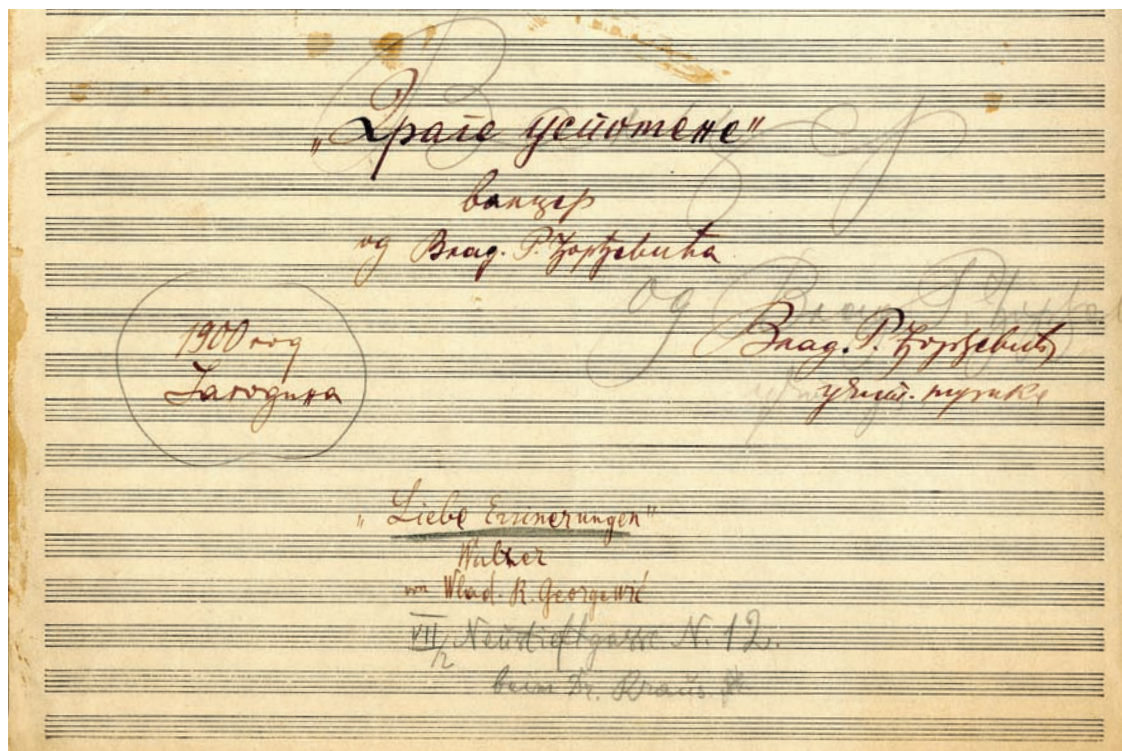

Узданица за оркестар

Писао је и хорове за одрасле, а један од најизвођенијих је *Ашиковање*, који се изводио и у Француској за време Великог рата.

Ђорђевићев опус оригиналних дела обухвата различите жанрове – оркестарску, камерну, клавирску, хорску музику и соло песме. Често је композитор једно дело приређивао за различите музичке саставе.

Осим оркестарске верзије валцера *Драге усјомене*, из 1900. године, Ђорђевић је објавио прераду истог дела за клавир 1904. године.

Валцер Драге усйомене

Мазурку *Чежња* написао је 1901. за симфонијски оркестар, а прераду за клавир објавио је 1904. године. У Библиотеци ФМУ чува се неколико верзија партитуре за оркестар у рукопису, као и штампано издање за клавир.

Свађа комшиница, скерцо за две флауте (Јагодина, 1904) показује да је композитор „нагињао хумору у музици”,¹⁷ а поред штампаног издања, у збирци *Лаки дуеши* за две виолине налазимо рукопис прераде овог дела за две виолине.

17 Љубица С. Јанковић, Владимир..., 19.

ПЕРИОД ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Ђорђевић је током Великог рата прешао Албанију, а 1916. године је послат у Француску где је српским ђацима предавао музику у Бордоу, Ници, Болијеу и Сен Жану. Тамо је организовао ђачке хорове и оркестре који су учествовали на свечаностима поводом националних празника, као и на добротворним приредбама о чему сведоче сачувани програми.

Програм концерта који је одржан у Ници фебруара 1917. године дизајнирао је Славко Воркапић (1894–1976), који је касније у Америци остварио значајну каријеру као филмски монтажер, редитељ и теоретичар. На коричној страни доминира илустрација српског кола, уоквирена бордурама које комбинују флоралне елементе са приказима музичких инструмената (виолина, фрула, гајде и гусле).

Међу рукописима и штампаним публикацијама налазе се партитуре композиција које су изводили српски ђаци, затим програми концерата¹⁸ (често са Ђорђевићевим белешкама), новински чланци и фотографије самог Ђорђевића.

Рукописни албум хорских композиција садржи и хорски поздрав „Vive la France” који је Ђорђевић саставио 1916. године у Бордоу и уз који бележи: „Певано од Срба први пут у Theater Français исте год. на концерту под упр. В. Р. Ђ”. На истој страни налази се и одговарајући поздрав „Да здравствујет Русија” (Ница, 1917) и оригинална Ђорђевићева композиција *Ашиковање*, настала 1918. године у Болијеу.

Током службе у Ници, Ђорђевић је активно компоновао и прерађивао народне песме за различите саставе, проширујући извођачки репертоар својих ђака – музичара и промовишући српску музичку културу у Француској.

18 В.: Милица Гајић, Документација о делатности (1916–1919) Владимира Ђорђевића у Француској за време Првог светског рата, сачувана у његовом легату у библиотеци Факултета музичких уметности у Београду, У: *Зборник Машице српске за сценске уметности и музику*, 24/25, 1999, 107–115.

399(96)

L'ARTISTIQUE
NICE
VENDREDI 25 FÉVRIER 1917
Au profit de l'ŒUVRE de la VANNERIE
(Aide aux Mutilés et Réfugiés)

CONFÉRENCE DE
M. F. FUNCK-BRENTANO
CONSERVATEUR DE LA BIBLIOTHÈQUE DE L'ARSENAL

ИЗ ЗАОСТАВИТИНЕ
ВЛАДИМИРА Р. БОРБЕВ
ПРОФЕСОРА МУЗИКЕ
ПОКЛОН

LES
CANTILÈNES HÉROÏQUES
CHANT DES SERBES
AVEC LE CONCOURS DE

Mlle ALICE DAUMAS de l'Opéra
Mlle DJORDJEVITCH
Mlle FORGUES, Harpiste (*Prix du Conservatoire*)
M. PIERRE PIERRE, Flutiste
M. GONDOLO, Pianiste

ET DES
Chœurs du Gymnase Serbe de Nice

SVORKAPIE.

Програм концерта у Ници

[illegible]

„Vive la France!”

Ђорђевићеви ђаци изводили су и дела других српских и југословенских композитора, а „омиљене” песме објављене су у збирци *Српске композиције које су певали ученици српских школа у Ници, Сен-Жану и Болијеу*. Претпостављамо да је ово шапирографисано „школско издање” објављено током рата.

Српски краљевски конзулат и Српски одбор за избеглице организовали су свечаност за Видовдан на којој су учествовали и Ђорђевићеви ученици.

Ђаци су на концертима често певали српску и француску химну. Извођење *Марсеље* изазивало је нарочито одушевљење француске публике.

У дну партитуре *Марсеље* за мушки хор, Ђорђевић је забележио: „За време нашег избеглиштва ја сам често спремао српске хорове а нарочито у Бордоу, Ници и Болие-у. У тим приликама ми смо много пута певали ову Марсељу. Са ученицима гимназије у Ници и Болие-у, где сам предавао хорско певање, ја сам постигао особито леп успех у певању ове Марсеље и Французи су били очарани.”

Ђаци, та „узданица” српског народа били су сигурно покретачка снага самопрегорног Ђорђевићевог делања, како у Србији, тако и током ратних година у Француској. У књизи *Сећања на Болије*, једно поглавље је посвећено учитељу који је стриктно захтевао да се интонативно тачно пева, те је зато младачки духовито прозван Влада „сис”.¹⁹ Строгом учитељу бивши ученици су годинама касније посвећивали своја дела.

Учитељ Станиша Коруновић (1887–1971), који је такође компоновао хорове за дечји хор, исписује по свету на својој *Рајничкој чистанци* – албуму фотографија из периода Великог рата: „Своме наставнику музике, г. Влад. Ђорђевићу за сећање, Ст. Коруновић, учитељ – рез. потпуковник, 11 авг. 1925. Соко Бања.”

Миливоје Црвчанин, који је радио као наставник музике српских ђака избеглица, а заједно са Владимиром Ђорђевићем и управљао њиховим хором, посвећује примерак своје песме за мушки хор, *Београду 1918*, следећим речима поштовања: „Мом професору, господину Владимиру Ђорђевићу, композитор Миливоје Црвчанин, 12. 9. 1927.”

Библиотека Владимира Ђорђевића представља живо сведочанство његове многоструке делатности и његове личности, која се сва огледала у посвећеном раду да се забележи, сачува и преда будућим генерацијама оно најбоље што је српска музичка традиција изнедрила, било да је у питању народна или уметничка музика.

¹⁹ *Сећања на Болије*, Београд, Д. Грегорић, 1930, 65–67.

Ep. 307

LA MARSEILLAISE

De Rouget de Lisle

A mes Officiers
A mes Camarades
A mes Amis du 18ème
J. FAUCHEY
18/1/15

Piano	net 1.
Piano Simplifié ..	" 1.
Piano et Chant ..	" 1.
Piano et Violon...	" 2.
Piano (Quatre Mains)	" 1.
Chant Seul.....	" 0.
Violon Seul.....	" 0.

Harmonisée par

PHILIPPO Éditeur
24. B^{is} Poissonnière . Paris.

Paul Fauchey

Tous droits d'exécution, de reproduction,
et d'arrangements réservés pour tous pays.

Imp: Cavel & Cie Paris

Марсельеза, корице

Одабирајући грађу коју смо овде представили желели смо да покажемо да је Ђорђевићева библиотека ризница српског културног наслеђа и да је као таква значајан извор грађе за проучавање не само за музичаре, музикологе и етномузикологе, већ и за много шири круг истраживача из области педагогије, етнологије, историје, ликовних уметности. Са друге стране, вредност збирке огледа се и у њеној занимљивости и приступачности за сваког ко жели да сазна нешто више о културној историји српског народа.

Владимир Р. Ђорђевић са генерацијом Треће београдске гимназије, после рата

СПИСАК ИЛУСТРАЦИЈА

Ђорђевић, Владимир Р., *Српске народне мелодије*, s. l., autor, s. a., сигнатура VĐ 2/22.

Рандхартингер, Лишурђија, У: Ђорђевић, Владимир Р., *Разне рукописне ноше за хор и композиције Биничкој, Јоксимовића, Мокрањца, Маринковића, Корнелија Сџанковића и др.*, б. м., аутор, 189?–1907?, сигнатура VĐ R 8.

Хаушка, Матвеј, *Песма Пејтра Пејровића Сремјодлужанина*, [прерада за четворогласни мушки хор Владимир Р. Ђорђевић], б. м., В. Ђорђевић, 19??, сигнатура VĐ R1/2.

Оркестар матураната мушке учитељске школе: 1907/8, Јагодина, б. и., [1908], инвентарски број 390002000.

Програм концертног састанка „Ђачке дружине“ Српске гимназије у St. Jean-у, 1916, сигнатура VĐ 399/100.

Миловук, М., *На бреју савском: Ой. 7: Ђолка за клавир*, Belgrade, Eugène P. Popovits, б. г., сигнатура VĐ 20.

Пачу, Јован, *Светосавска ђјесма: за тласовир*, Загреб, Аграм, Српска штампарија, [б. г.], сигнатура VĐ 23/1.

Крстић, П. Ј., *Снежана и седам ђашуљака: ђајка у једном чину с ђевањем*, Београд: Геца Кон, 1922, сигнатура VĐ 160.

Бросиг, Мориц, *Ручна књића из Науке о хармонији: у ђвном реду за музичке и учитељске школе*, б. м., В. Ђорђевић, б. г., сигнатура VĐ R 29/1.

Шарчевић, Кат. П, *Деце ире и тимнастџика: књића за забаву и ђоуку мушке и женске деце: са 100 слика ђо школском ђрограму*, Београд, Дворска књижара Мите Стајића, 1902, сигнатура VĐ 381.

Ђорђевић, Владимир Р, *Народна ђеванка*, Београд, Народна самоуправа, 1926, сигнатура VĐ 771.

Ђорђевић, Владимир Р, *Народна ђеванка* [Ђрајево писмо]: књ. 1, уредио Вељко Љ. Рамадановић, Земун: „Нова светлост“, 192?, сигнатура VĐ 721.

Ђорђевић, Владимир Р., *Смеша децјих ђесама*, б. м., аутор, б. г., сигнатура VĐ R 1/3.

Ђорђевић, Владимира Р., „Узданица“, У: *Парџиџура за оркестџар: (кола, маршеви и др.)*, Јагодина, аутор, б. г., сигнатура VĐ R 8.

Ђорђевић, Владимир Р., *Драџе усџомене*, Јагодина, аутор, 1900, сигнатура VĐ R 9/6.

Les cantilènes héroïques [програм концерта], Nice, Funck-Brentano, 1917, сигнатура VĐ 399/96.

Ђорђевић, Владимир Р., „Vive la France! “; „Да здравствујет Русија! “; „Ашиковање“ У: [Албум композиција], Јагодина, аутор, 1904–1921, сигнатура VĐ 786.

L'Isle, Rouget de, *La Marseillaise*, harmonisée par Paul Fauchey, Paris : Philipppo Éditeur, [ca 1915], сигнатура VĐ 307.

Владимир Р. Ђорђевић са ученицима Треће београдске гимназије, [Beograd]: s. n., [192?], инвентарски број 390001999.

**ЗАОСТАВШТИНА ВЛАДИМИРА Р. ЂОРЂЕВИЋА
У НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ СРБИЈЕ**

Велибор Прелић

ЛДФ 153 Портрет

У фондовима Народне библиотеке Србије налази се један део заоставштине етномузиколога Владимира Р. Ђорђевића, и ова грађа је подељена у два легата – један део је у Легату Тихомира Р. Ђорђевића, и други, нешто већи, налази се у Легату Љубице и Данице Јанковић. Грађа која се везује за Владимира Р. Ђорђевића нашла се у два одвојена легата због тога што су сестре Јанковић током и након завршетка рата радиле на сређивању рукописне и друге грађе својих ујака. Оне су 1954. године предале Народној библиотеци Србије сређену преписку Тихомира Р. Ђорђевића те је та грађа прикључена његовом Легату који је већ био формиран будући да је он своју личну библиотеку, након 6. априла 1941, завештао обнови фонда Народе библиотеке Србије. Преостала рукописна заоставштина је остала код сестара Јанковић, а када је након смрти Љубице Јанковић 1974. у Народној библиотеци Србије формиран и посебан Легат сестара Јанковић, у њему се нашло још грађе која се односи на Владимира Р. Ђорђевића. Тако је дошло до ситуације да се у Легату Тихомира Р. Ђорђевића налазе писма која је њему упутио Владимир, док се код сестара Јанковић налазе она писма која је Тихомир упутио свом брату Владимиру. Осим ове преписке, у Легату сестара Јанковић налазе се и друга писма упућена Владимиру Р. Ђорђевићу, његове фотографије, штампане музикалије и други објављени радови.

Браћа Ђорђевић су имала веома присан међусобни однос, уосталом као и са другим члановима породице, и зато не чуди да је иза њих остала сачувана обимна преписка – у Легату Тихомира Р. Ђорђевића је око 400 Владимирових писама, док је Тихомирових упућених Владимиру око 300. Када се овом броју од око 700 писама додају и она која су размењивали са другим члановима породица Ђорђевић и Јанковић – најпре са сестром Драгом и њеним мужем Станиславом Јанковићем, као и њиховим ћеркама Љубицом и Даницом, којима су ујаци били и ментори у стручном раду, затим родитељима Радосавом и Јелисаветом и најмлађим братом, рано преминулим Боровојем, долази се до бројке од преко 1000 писама. Ова изузетна колекција пружа увид у приватни живот породица Ђорђевић и Јанковић, јер су једни друге исцрпно обавештавали о најразличитијим дешавањима у животу, преносили су породичне новости, препричавали сусрете и разговоре са заједничким пријатељима, описивали путовања и увек помињали у каквом су здравственом стању они сами или неко други из породице. Наравно, важна тема у овим писмима јесте и стручни рад Тихомира и Владимира Р. Ђорђевића, као и сестара Јанковић, јер су се сви они бавили сродним научним дисциплинама и радо су обавештавали једни друге о текућем раду и будућим плановима, размењивали савете и слично. Уочљиво је из ове преписке колико је Владимир ценио старијег брата Тихомира и често је управо њега питао за мишљење око проблема на које је наилазио у раду, али и око обичних, свакодневних питања. Тихомир је такође веома ценио Владимиров рад и подржавао га је и материјално, током студија на Конзерваторијуму у Бечу, али и у свакој другој прилици и на сваки други начин, саветом па чак и редиговањем и лекторисањем Владимирових текстова. Обојица су, као инспиратори и неформални ментори, помагали рад сестара Јанковић на прикупљању и обради етнокореолошке грађе тако да је сва њихова преписка прожета истовремено и породичним и стручним темама.

ТБР 6264\215\8 Једно од писама које је Владимир Р. Ђорђевић писао брату Тихомиру из Беча 1893.

Укупно је сачувано око 700 писама која су разменили Владимир и Тихомир Р. Ђорђевић. Уз ова писма, у оба легата је још око 350 писама других чланова породица Ђорђевић и Јанковић, док се само у Легату сестара Јанковић налази још око 400 које су пријатељи и сарадници упутили Владимиру Р. Ђорђевићу, што збирку писама доводи до броја од око 1500.

У Легату Љубице и Данице Јанковић постоји и посебна колекција фотографија, која представља својеврсну илустровану хронику породица Ђорђевић и Јанковић, њихов приватни, али и професионални живот и јавни ангажман. Оне покривају период од друге половине 19. века до шездесетих година 20. века. Међу ових скоро 700 фотографија се налази и већи број фотографија Владимира Р. Ђорђевића. У овој групи је највише његових портрета из различитих периода живота, рађених у карактеристичној техници и стилу некадашњих фото-атељеа, затим групних фотографија – из школских дана, из времена када је био професор у Учитељској школи у Јагодини, фотографија насталих током теренског рада или на свечаностима.

ЉДФ 15 Владимир Р. Ђорђевић на магарцу, са групом пратилаца и/или мештана у селу Чепелару, у јужној Бугарској

Посебно место у овој колекцији фотографија у Легату сестара Јанковић заузима збирка од 293 фотографије које је урадио сам Владимир Р. Ђорђевић тридесетих година прошлог века. Након Првог светског рата, фотографска техника је напредовала до нивоа на којем су фото-апарати постали доступни практично свима, руковање апаратом и развијање филма је поједностављено и аматерско фотографисање је врло брзо постало веома популарно. Нема сумње да је Владимира Р. Ђорђевића привукла фотографија јер је схватио колико овај медиј, не тако нов а одједном врло приступачан, може да пружи у документовању народних обичаја и живота. Зато његов приступ фотографији нема уметничких амбиција, већ је искључиво документаристички. Фотографисао је све оно што је сматрао да треба сачувати од заборавља, а нарочито су га привлачиле свакодневне сцене из градског и сеоског живота – улични продавци, занатлије, запослени радници разних занимања, деца у игри. У Београду, али и у другим местима које је посећивао, често је фотографисао нове грађевине, али није заборављао да сними и остатке старих времена. Посебну пажњу је посветио и споменицима подигнутим војницима страдалим у Првом светском рату, затим верским храмовима у Београду, док је у селима које је посећивао фотографисао школе и јавне чесме, ношње, обичаје и посебности различитих крајева и етничких група у Србији, Македонији и Црној Гори. Ипак, најчешће теме на његовим фотографијама јесу људи и њихове активности, било да се ради о слободном времену, послу или традиционалним свечаностима.

У Легату сестара Јанковић налазе се штампане музикалије које је Владимир Р. Ђорђевић објављивао, углавном народне мелодије које је прикупљао, али и његове ауторске композиције. Међу овим публикацијама се налазе и *Српске народне мелодије* из 1895, као и сви бројеви каснијих издања *Српских народних мелодија*, прво издање *Школе за виолину* из 1899, Ђорђевићева композиција *Die Braut muss billig sein* из 1905. за коју је речи написао Фридрих Соломон Краус и друге, укупно 43 наслова.

Грађа из заоставштине Владимира Р. Ђорђевића која се налази у поменутих заоставштинама Тихомира Р. Ђорђевића и Љубице и Данице Јанковић, заиста и није тако обимна нити по садржају може бити основни извор за проучавање етномузиколошког рада Владимира Р. Ђорђевића. Међутим, овај изузетно занимљив материјал може помоћи истраживачима да сазнају више о животу наших истакнутих проучавалаца народне традиције и народног изражавања кроз музику и плес у околностима у којима су они спроводили своја истраживања. Подаци који се могу наћи у писмима могу додати нове детаље у биографије Тихомира и Владимира Р. Ђорђевића, као и сестара Јанковић. Такође, овај материјал може бити веома користан и истраживачима који се баве ширим питањима – нашем друштвеном историјом, историјом културе и просвете, и историјом приватног живота.

ЉДФ 528 Црнац рођен у Улцињу

ЉДЈ 235 Прва свеска
Српских народних мелодија
из 1904.

**ВЛАДИМИР Р. ЂОРЂЕВИЋ У ОГЛЕДАЛУ ВРЕМЕНА:
БАШТИНА, ЗВУК, МИСАО, РЕЧ, СЛИКА, ТРАЈАЊЕ**

др Мирјана Закић

Поводом 150-годишњице рођења Владимира Р. Ђорђевића (Брестовац, 2. 12. 1869 – Београд, 22. 6. 1938), угледног српског музичког фолклористе, педагога, композитора, музеолога, зачетника музичке биографије и библиографије, Катедра за етномузикологију Факултета музичке уметности у Београду, у сарадњи са Народном библиотеком Србије и Музичком школом „Станковић” у Београду, организовала је одржавање научног скупа и изложбу остварења Владимира Ђорђевића у Народној библиотеци Србије, 2. децембра 2019. године.

Научно представљање разноврсних подручја Ђорђевићевог деловања на плану историјског развоја наше музичке културе осведочено је и изложбеном грађом из Легата Владимира Ђорђевића у оквиру Фонда библиотеке Факултета музичке уметности, његовом заоставштином у Легату Љубице и Данице Јанковић у Народној библиотеци Србије, као и изложбом традиционалних инструмената које је Владимир Ђорђевић завештао Музичком друштву „Станковић” 1925. године, а који се и данас налазе у Музичкој школи „Станковић” у Београду.

У фолклорној истраживачкој пракси Владимира Ђорђевића од посебног значаја је његово занимање за народни инструментаријум, које је готово потпуно било занемарено у теренском истраживању претходних српских фолклориста. Стога, Ђорђевићеви коментари о народним инструментима, нарочито приликом испитивачког боравака на подручју данашње јужне Србије (Косово и Метохија) и Македоније, спровођеног тридесетих година 20. века, представљају и прва драгоценна сведочења о употреби одређених инструмената на овој територији. Примењеним методолошким концептом (дескрипцијом инструмената, њиховим морфолошким и термилошким одликама, као и специфичним тонским обележјима), Владимир Ђорђевић успоставља темељ даљем развоју српске етноорганологије, као саставном делу етномузиколошке дисциплине.

У колекцији Ђорђевићевих инструмената које је поклатио Музичком друштву „Станковић” налазе се већим делом инструменти које је набављао у скопској „гајдарџиници” тридесетих година 20. века, као што су: *дудук*, *кавал*, *шуйељка*, *двојнице*, *гајде*, *зурле*.¹ У погледу зоне простирања ових инструмената, Ђорђевић наводи следеће:

„Распрострањеност појединих народних музичких инструмената у Јужној Србији је оваква: Гајде су распрострањене готово по целој, Јужној Србији, изузев Косова. У гајде свирају искључиво Срби, и то кад су већ у зрелијим годинама. Као деца и младићи припремају се за свирање у овај инструмент на гајдуници, идући за стоком. Кавал је највише распрострањен по Косову и по крајевима где Арнаути живе. Дудук је

¹ Влад. Р. Ђорђевић, „Скопске гајдарџије и њихови музички инструменти”, *Гласник скопској научној друштва*, књ. 1, св. 2, Скопље 1926, 383–396.

распрострањен у северним крајевима Јужне Србије: око Куманова и по местима око њега. Идући на југ, дудук је све ређи. Шупељка је распрострањена свуда по Јужној Србији, а нарочито у околини Скопља; и у њу највише свира српска чобанчад. Двојница има око Скопља и Велеса. У двојнице свирају Срби, али око Скопља и Арнаути. Зурла има по целој Јужној Србији, управо свуда где има Цигана, јер они највише и свирају у њих. Само се у велешком крају нађе и по који Србин да дува у зурле. У *мале зурле* се свира у главноме у Куманову, Гиљану, Приштини, Митровици, Гостивару, а у *велике зурле* се свира у Тетову, Скопљу, Велесу, Прилепу, Битољу, Штипу, Кочану, Кратову и тако даље."²

Детаљни описи инструмената и начини њихове израде илустровани су фотографијама и цртежима инструмената са прецизним терминолошким назнакама. Тако се у оквиру дескрипције *тајџи* (двогласног типа) наводе следећи делови: *мешина*, *џлавине*, *дуваљка* са *клајном*, *тајџуница* са *девеџи дуйки* (*руџа*) и *криваљом* са *џласником*, *џискови*, *џрдак*. Уз сегменте транскрипција појединих играчких нумера, Ђорђевић наводи: „До ослобођења никад нису мушкарци играли у истом колу са женскињем. Највише су играли само мушкарци, а женскиње је стајало око њих и посматрало. Ако би женскиње изјавило жељу да и оно игра, онда гајдарџија отпочне да свира лакшу игру, и онда би се образовала два ора, то јест једно за мушкарце, а друго за женскиње."³

Кавал (цилиндрична цев отворена са оба краја, чији се горњи део завршава оштро заобљеном ивицом) садржи, према Ђорђевићевим речима, „осам рупа за прсте и три гласнице“. „Свирају, обично, два свирача у два једнака кавала. Један свира мелодију а други *држи џлас*, то јест прати га у једном тону. Често и обојица свирају исту мелодију, а остало друштво пева. На кавалу се никад не свирају игре, већ само песме, јер кавал има слаб и нежан тон, који није за игру (...) Верује се да кад овце пасу, а кавал свира, оне су врло веселе."⁴

2 Исто, 385.

3 Исто, 388.

4 Исто.

Краћи тип кавала, односно *шуйељка* окарактерисана је као „најпростији“ инструмент са шест рупа за свирање на којој се свирају „и игре и песме”.⁵

Уз детаљан опис израде *дудука* са такође шест отвора за свирање, Ђорђевић именује његове делове на горњем крају, као *данце*, *йисак* и *йрозор*, а информише и о начинима његовог украшавања, путем *врзујења* (обавијања инструмента жутом жицом).⁶

Двојнице бордунског типа карактеристичне за назначену територију садрже шест отвора за свирање на десној цеви („десном дудуку”), док „тон левог дудука прати мелодију”. Њихов звук тумачи се као „елегичан”, а репертоар већином чине импровизоване мелодије „неодређеног ритма; овај инструмент није ни за игре, ни за песме, већ се њиме највише забављају чобанчад и рабације, кад су на путу”.⁷

Велике и *мале зурле*, као „носиоци источњачке музике” са осам рупа за свирање и четири *јласнице* на малим зурлама и седам на великим, интерпретирају „и игре и песме, али ритам и једних и других је тако неодређен, а украси и варијације тако многобројне да је бележење њихових мелодија врло отежано (...) Свирање на зурлама не може се замислити без тупана (бубња).”⁸

5 *Исџо*, 389.

6 *Исџо*.

7 *Исџо*.

8 *Исџо*, 390.

Нажалост, с обзиром на нестанак Ђорђевићеве пратеће документације инструмената (са наведеним описом, територијалним пореклом и извођеним мелодијама), о осталим бројним инструментима завештаним Музичком друштву „Станковић“ не може се поуздано говорити о крају где је набављен инструмент, нити о његовом називу у народној пракси тога краја.

Поред поменутих инструмената из ове богате збирке, карактеристичним генерално за територију Косова и Метохије и Македоније, могу се издвојити следећи мембранофони инструменти: оријенталног порекла – дарбук/дарабука, тимбелек/тумбелек, као и даире; и кордофони инструменти: тамбура и једноструне гусле (имајући у виду истраживања спровођена у првим деценијама 20. века).

дарбук/дарабука

тимбелек/тумбелек

даире

тамбура

једноструне гусле

Међу осталим инструментима који нису својствени пракси назначене територије, већ других крајева, налазе се и: двојнице са распоредом отвора за свирање 3+4, и 4+3, ћурлик, гајде трогласног типа, штап свирала.

Бројност и различити типови инструмената у Легату Владимира Ђорђевића који се налази у Музичкој школи „Станковић” сведоче о његовом изузетно посвећеном раду на плану прикупљања и детаљног описивања народних инструмената. Иако су поједини примерци видно оштећени, комплетна колекција има велику вредност. Збирка је мотивисана идејом о формирању Музичког музеја, као специјализоване установе у којој би се излагали народни инструменти, што је и реализовано постављањем Владимира Ђорђевића за управника Музеја „Станковић”, 1927. године. Ту функцију обављао је до своје смрти, 1938. године.

двојница са распоредом отвора
за свирање 3+4

ћурлик

гајде трогласног типа

штап свирала

Аутори изложбе и каталога

Библиотека ФМУ

Радмила Милинковић

Звездана Стојкановић

Олга Јокић

др Игор Радета

Катедра за етномузикологију ФМУ

др Мирјана Закић

Одељење посебних фондова НБС

Велибор Прелић

ВЛАДИМИР Р. ЋОРЂЕВИЋ
У ОГЛЕДАЛУ ВРЕМЕНА

Издавач

Народна библиотека Србије

Скерлићева 1, Београд

www.nb.rs

За издавача

Ласло Блашковић

Уредник

Драган Пурешић

Лектура и коректура

Драгана Перуничкић

Дизајн изложбе и каталога

Милош Нинковић

Штампа

Ретро принт, Београд

Тираж

300

ISBN

978-86-7035-442-5

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

78.071/.072:929 Ђорђевић В.(083.824)
027.54:025.2(083.824)
681.81:39(497.11)(083.824)

ВЛАДИМИР Р. Ђорђевић у огледалу времена : заоставштина у Библиотеци Факултета музичке уметности, Народној библиотеци Србије и Музичкој школи «Станковић» / [аутори изложбе и каталога Радмила Милинковић ... [и др.]]. - Београд : Народна библиотека Србије, 2019 (Београд : Ретро принт). - 90 стр. : илустр. ; 21 см

Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-7035-442-5

а) Ђорђевић, Владимир (1869-1938) б) Факултет музичке уметности (Београд). Библиотека -- Легат Владимира Ђорђевића в) Народна библиотека Србије (Београд) -- Фондови -- Изложбени каталози г) Народни музички инструменти -- Србија -- Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 281131788